

Толас Радзімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ
ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№ 33 31 жніўня 1995 г.

[2435] Выдаецца з 1955 г. Цана 800 рублёў.

АТРУТА ПА КРОПЛІ

ВЫЖЫВЕМ.

АЛЕ КАЛІ БУДЗЕМ ЖЫЦЬ?

Усё больш у нашы дні рабочы рух з катэгорыі чыста тэарэтычнай пераўтвараецца ў нешта канкрэтнае і адчувальнае. Ды і было б дзіўна, калі б пры тым становішчы ў прамысловасці, якое сёння на Беларусі склалася, гэтага не здарылася. Хаця трэба адзначыць: на заводах-гігантах выбухі незадаволенасці рабочых пакуль яшчэ ўладам удаецца неяк стрымліваць, і пажар не разгараецца. Але сярод прадпрыемстваў меншых ужо нават ёсць свае забастовачныя лідэры. Да іх ліку ў Мінску адносяць і завод аўтаматных ліній. Хутчэй за ўсё сітуацыя на гэтым прадпрыемстве з'яўляецца своеасаблівым люстэркавым адбіткам агульнай карціны, што ўяўляе сабой беларуская прамысловасць. Такім чынам, што ж адбываецца на заводзе? Адказаць на гэтае пытанне, бадай, лепей за ўсіх можа прафсаюзны лідэр прадпрыемства Валянціна УГОЛЬНІК.

— Пачну з таго, што летась Мінскі завод аўтаматных ліній адзначыў саракагоддзе з дня выпуску першага станка. І ўвесь гэты час мы ганарыліся сваім заводам, яго прадукцыяй, увогуле калектывам, у якім працуюць высокакваліфікаваныя спецыялісты. Нашы станкі добра ведалі ў былым СССР і за мяжой. Імі абсталяваны гіганты аўтамабільнага і сельскагаспадарчага машынабудавання. Але сёння сітуацыя складваецца так, што мы страчваем і гэтыя высокакваліфікаваныя кадры, і увогуле свае пазіцыі. Эка-

намічная палітыка ўладаў проста душыць.

Так, нас пакуль яшчэ "не кінулі" нашы буйныя заказчыкі — з Расіі, Сярэдняй Азіі, Украіны, яны па-ранейшаму звяртаюцца да нас, бо прадпрыемства мае вельмі добрую рэпутацыю, але сітуацыя на заводзе абвастралася да краю.

Я працую на гэтым прадпрыемстве з 1962 года. Пачынала з такарнага станка, вучылася, скончыла ўніверсітэт.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

НЕЗАКОННАЯ ЗАБАСТОЎКА

Пачатак другой паловы жніўня ў нашай дзяржаве быў пазначаны забастоўкай у Мінскім метро. Бадай, усё пачалося з Гомеля, дзе спынілі работу вадзіцелі тралейбусаў, потым да іх далучыліся работнікі Мінскага першага тралейбуснага парка. 17 жніўня стала Мінскае метро і прастаяла чатыры дні.

Сталічныя ўлады не справіліся з сітуацыяй, яе павінен быў ратаваць сам Прэзідэнт. Ён абвінаваціў забастоўшчыкаў у згаізме — жаданні палепшыць толькі сваё матэрыяльнае становішча. Прэзідэнт угледзеў інспіратараў забастоўкі ў БНФ, а наогул нітка пацягнулася, вядома ж, за мяжу — у ЗША і суседнюю Польшчу. Зянон Пазняняк абверг заявы афіцыйных асоб аб тым, што нібыта БНФ меў дачыненне да арганізацыі забастоўкі ў Мінскім метро. Тое ж самае зрабілі і прадстаўнікі пасольстваў ЗША і Польшчы ў Беларусі.

А фінал забастоўкі ў Мінскім метрапалітэне такі: Мінскі гарадскі суд прызнаў забастоўку незаконнай. Тое ж і з забастоўкамі гомельскіх і мінскіх тралейбуснікаў. Дзяржаўная ўлада кантралюе сітуацыю.

НА ЗДЫМКУ: мітынг работнікаў Мінскага метро.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ПОМНІК НА МЕСЦЫ ВЁСКИ

Трагедыя вёскі Драмлёва Жабінкаўскага раёна аналагічная трагедыі Хатыні. Летам 1942 года фашысты акружылі вёску, сагналі ўсіх жыхароў у вялізны хлеў і падпалілі. Замкнёнае памяшканне палілася аўтаматным і кулямётным агнём. Цэлы дзень стаялі крыкі і стогны. Вечарам ні вёскі, ні жыхароў не стала. 286 чалавек былі

знішчаны гітлераўцамі. У жывых засталася некалькі чалавек, якія хаваліся ў полі ці лесе.

Цяпер замест вёскі брацкая магіла-курган ды помнік, устаноўлены на месцы трагедыі.

НА ЗДЫМКУ: помнік загінуўшым жыхарам вёскі Драмлёва.

Фота Эдуарда КАБЯКА.

ЯЕ ВЫБАР — ВЫНІК ВЫХАВАННЯ

ГЕНЕТЫЧНАЯ ПАМЯЦЬ ПАЎЛІНЫ СУРВІЛЫ

Яе імя ўжо добра вядомае сярод тых, хто цікавіцца беларускім замежжам. Этнамузыкалаг Марыя Паўліна Сурвіла з ЗША — дачка беларускіх палітычных эмігрантаў часоў Айчынай вайны. Упершыню на бацькаўшчыну яна прыехала ў 1993 годзе, сёлетні прыезд у Мінск — другі, але калі чуеш яе мову, бачыш радасць ад сустрэчы з гэтай зямлёй, з людзьмі, адчуваеш: яна наша, тутэйшая, беларуска. Думаю, нямногія з нас з такой шчырасцю і болей успрымаюць праблемы роднага краю, з такой цепльнай і пяшчотай ставяцца да нашай Беларусі. Галоўныя адчувальны адразковы з гэтай маладой, прыгожай, усмешлівай, разумнай, шчырай і натуральнай жанчынай — яе неабсяжная дабрыва і зычлівасць.

Я думаю, расказ Паўліны зацікавіць тых, хто нарадзіўся і жыве ў сённяшняй Беларусі, у першую чаргу, як прыклад пашаны да сваіх каранёў, прыклад свядомасці тых, хто

быў вымушаны з'ехаць з радзімы, але сумленна і з годнасцю пранёс гэтую свядомасць праз гады і краіны і перадаў яе ў спадчыну дзецям, якія нарадзіліся ў эміграцыі і ніколі не бачылі Беларусі. Думаю, будзе цікава чытаць артыкул і тым, хто зараз жыве ў эміграцыі: магчыма, многія знойдуць штосьці знаёмае ў гэтай гісторыі, а для некаторых, далі Бог, яна стане падтрымкай у нялёгкай перыяды жыцця на чужыне.

...Мае бацькі абодва беларусы: мама з Баранавіч, тата з-пад Ашмян. Калі гэта здарылася, тата меў 18 гадоў, выкладаў беларускую мову ў вясковай школе. Аднойчы, калі ён быў у школе, да яго прыбеглі суседзі, каб папярэдзіць: "Трэба адсюль ехаць. Небяспека вялікая, нельга нават дадому. Ідзі, з'язджай. Адрозу". Тата пакінуў матку, бацьку, трох братоў, трох сясцёр — паехаў у Нямеччыну, знайшоў як — адрозу схпіўся і паехаў.

У Нямеччыне працаваў на беларускія справы — там выдаваліся часопісы па-беларуску. Хацеў вучыцца, ён вельмі ахвочы да ведаў быў. Крышку пазней трапіў у Францыю, дзе таксама хацеў вучыцца, але па французскіх законах эмігрант мог атрымаць неабходныя паперы толькі праз год працы на цяжкіх работах — будаўніцтве дарог, напрыклад. Тата год працаваў — не далі паперы, другі год — таксама адмовілі. Тады ён даведаўся, што ў Іспаніі палітыка для людзей з замежжа значна больш зымлівая і што там ім прапануюць бясплатную адукацыю. Ён паехаў у Мадрыд і пачаў вывучаць эканоміку ва ўніверсітэце. Мовы не ведаў — адрозу вучыў і гэтую тэорыю, і мову.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ВІЗИТ КЛАУСА КІНКЕЛЯ

21 жніўня адбыўся афіцыйны візіт міністра замежных спраў ФРГ Клауса Кінкеля ў Рэспубліку Беларусь. Адна з найважнейшых праблем перагавораў з афіцыйнымі ўладамі -- выкананне Беларуссю абавязальстваў па скарачэнню звычайных узбраенняў у Еўропе. Вялікая ўвага ўдзялялася двухбаковым адносінням, пашырэнню кантактаў паміж Беларуссю і Германіяй. Каля дзесяці пытанняў, так ці інакш звязаных з двухбаковымі адносіннямі, абмяркоўваліся на сустрэчы Клауса Кінкеля з Прэзідэнтам Беларусі А. Лукашэнкам.

НА ЗДЫМКУ: сустрэча Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. ЛУКАШЭНКИ і міністра замежных спраў ФРГ К. КІНКЕЛЯ.

**СУСТРЭЧА
З БЕЛАРУСКІМІ
ПАЛІТЫКАМІ**

Як стала вядома карэспандэнту Белінфарма, напярэдадні адлёту ў Германію, вечарам 21 жніўня, у пасольстве ФРГ у Беларусі ў рамках агульных сустрэч з грамадскасцю адбылася размова паміж міністрам замежных спраў Германіі Клаусам Кінкелем і экс-міністрам замежных спраў Беларусі, намеснікам старшыні БСДГ па міжнародных пытаннях Пятром Краўчанкам.

У размове з карэспандэнтам Белінфарма Пётр Краўчанка сказаў, што ў ходзе прайшоўшай гутаркі ён звярнуўся да германскага палітыка з просьбай аказаць садзеянне ў прыняцці МВФ станоўчага рашэння па пытанню выдзялення Беларусі крэдыту, які складзе больш 200 мільёнаў долараў ЗША. Ён таксама адзначыў, што выдзяляемы МВФ крэдыт павінен ісці не столькі на пагашэнне бягучых расходаў па энэрганосьбітах, колькі на набывццё акцый газавых і нафтавых кампаній. "Атрымліваць валютны крэдыт і тут жа аддаваць за яго кошт даўгі -- тое ж самае, што доларамі паліць печку", -- лічыць Пётр Краўчанка.

Акрамя таго, Пётр Краўчанка звярнуўся з просьбай пашырыць практыку выплаты грашовых кампенсацый вязням канцлагераў, што знаходзіліся не толькі на тэрыторыі Германіі, але і Беларусі.

Па звестках Белінфарма, на сустрэчу з К. Кінкелем прыйшлі ўладыка Філарэт, старшыня Саюза прадпрыемстваў рэспублікі Уладзімір Карагін, лідэр БНФ Зянон Пазыняк і іншыя палітычныя дзеячы рэспублікі.

ДАТА ВЫЗНАЧАНА

**ПАЎТОРНІЯ ВЫБАРЫ
29 ЛІСТАПАДА**

29 лістапада адбудуцца паўторныя выбары ў Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь.

Гэтая дата канчаткова зацверджана на прайшоўшым 22 жніўня пасяджэнні Цэнтральнай камісіі па выбарах дэпутатаў Вярхоўнага Савета і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў. Зацверджаны календарны план перадвыбарных мерапрыемстваў. Ужо ў бліжэйшыя дні праз каналы Белінфарма ён будзе перададзены ў сродкі масавай інфармацыі. На пасяджэнні выбарчага камітэта папярэдне разгледжаны каштарыс расходаў на перадвыбарную кампанію.

У адпаведнасці з заканадаўствам краіны Цэнтрвыбарком рэкамендаваў выканаўчым камітэтам правесці ў гэты ж дзень выбары ў мясцовыя Саветы.

СЕНСАЦЫЯ

АРЫШТАВАНЫ АЎТОБУС

Аўтобус брэсцкай фірмы "Іва" быў арыштаваны і канфіскаваны нямецкай паліцыяй з-за таго, што не адпавядаў тэхнічным патрабаванням, якія прад'яўляюцца да сродкаў руху. Гэты аўтобус быў прадастаўлены турысцкай

фірмай беларускім ватэрпалістам для паездкі на чэмпіянат Еўропы, прычым бясплатна. Цяпер жа нямецкія вартавыя парадку наклалі на фірму штраф у памеры чатырох тысяч марак.

ТРЫВОЖНЫ ПРАГНОЗ

**ДА КАНЦА ГОДА
КАЛЯ 180 ТЫСЯЧ
БЕСПРАЦОЎНЫХ**

Згодна з прагнозам Рэспубліканскага цэнтра занятасці насельніцтва, да канца гэтага года ў Беларусі будзе каля 180 тысяч беспрацоўных, што складзе прыкладна 2--2,4 працэнта ад агульнай колькасці працаздольнага насельніцтва.

На 1 жніўня толькі афіцыйна зарэгістраваных беспрацоўных у рэспубліцы налічвалася 114 тысяч 940 чалавек, узровень беспрацоўя складаў 1,82 працэнта. Рэзкае павелічэнне колькасці беспрацоўных спецыялісты цэнтра прагназуюць у верасні-кастрычніку гэтага года. Прагноз зроблены на падставе звестак, што паступаюць у рэгіянальныя службы занятасці насельніцтва з прадпрыемстваў, якія плануюць правесці ў гэты перыяд даволі значнае скарачэнне колькасці сваіх работнікаў.

З ПРЭЗІДЭНЦКАЙ КАНЦЫЛЯРЫІ

**УЗНАГАРОДЖАННІ
МЕДАЛЁМ
ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ**

Медалём Францыска Скарыны ўзнагароджаны старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч. Вышэйшай узнагародай рэспублікі адзначана яго шматгадовая плённая дзейнасць па развіццю і захаванню культурнай спадчыны беларускага народа. Той жа ўзнагароды -- медалы Францыска Скарыны -- згодна з указам Прэзідэнта ўдастоены артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Генадзь Аўсянікаў і Генадзь Гарбук -- за вялікі ўклад у развіццё беларускага тэатральнага мастацтва.

РЭЗАНАНС

**ЗАМАХ
НА БУДУЧЫНЮ НАЦЫІ**

Распараджэнне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнка аб выключэнні падручнікаў узору 1992--1995 гадоў з сістэмы школьнай і вышэйшай адукацыі з'яўляецца, паводле нашага пераканання, працягам небяспечнай палітыкі, пачатай рэферэндумам 14 мая 1995 года. Новы крок вярхоўнай улады -- не што іншае, як замаха на духоўную і інтэлектуальную свабоду нацыі, а значыць, на яе будучыню.

Тое, што пад забарону трапляюць усе без выключэння новыя падручнікі гуманітарнай сферы, перакрэслівае велізарную працу ў пераарыентацыі на сусветны ўзровень адукацыі, у вяртанні гістарычнай праўды і вызваленні грамадства ад дурману таталітарызму. Сістэма нацыянальнай адукацыі будзе адкінутая ў мінулае і не здолее даць краіне духоўна свабодных і высокаадукаваных грамадзян, гатовых да жыцця ў сучасным дэмакратычным свеце.

На практыцы рэалізацыя распараджэння азначае, што ў новым навучальным годзе школьнікі і студэнты застануцца без падручнікаў гісторыі, мовы, літаратуры і іншых гуманітарных дысцыплін, якія фарміруюць светапогляд асобы. Можна ўявіць, колькі будучы каштаваць дзяржаве падрыхтоўка і выданне новых падручнікаў. А дзе гарантыя, што іх абяцанае "шырокае грамадскае рэцэнзаванне" не будзе такім самым "публічным", як дзейнасць таямнічай экспертнай камісіі, матэрыялы якой сталі падставай прэзідэнцкага рашэння?

Робіцца спроба павярнуць гісторыю назад, хоць досвед еўрапейскіх краін, у тым ліку і бліжэйшых суседзяў Беларусі, сведчыць, што падобныя сацыяльна-палітычныя эксперыменты раней ці пазней заканчваюцца крахам.

- Васіль БЫКАЎ, народны пісьменнік Беларусі;
- Ніл ПІЛЕВІЧ, народны паэт Беларусі;
- Рыгор БАРАДУЛІН, народны паэт Беларусі;
- Уладзімір АРЛОЎ, віцэ-прэзідэнт Беларускага ПЭН-цэнтра;
- Святлана АЛЕКСІЕВІЧ, пісьменніца;
- Васіль ЗУЁНАК, старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў;
- Карлас ШЭРМАН, віцэ-прэзідэнт Беларускага ПЭН-цэнтра;
- Генадзь БУРАЎКІН, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі;
- Сяргей ЗАКОННІКАЎ, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі;
- Анатоль КУДРАВЕЦ, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

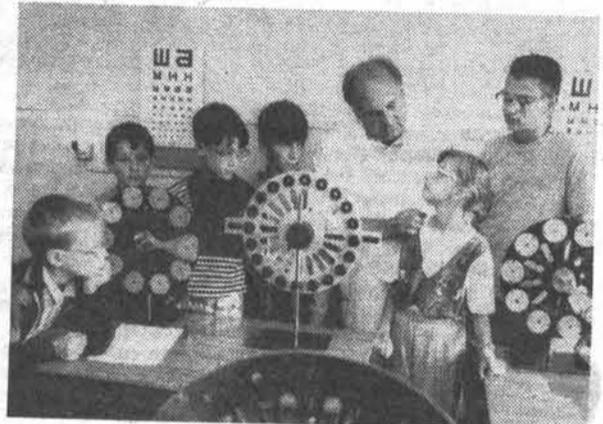
НЕ ВЕР ВАЧАМ СВАІМ

**"СПЕКУЛЯЦЫІ
АСОБНЫХ ЖУРНАЛІСТАЎ"**

На сустрэчы з групай вучоных, работнікаў народнай асветы і вышэйшай школы, дзяржаўнага апарату Прэзідэнт А. Лукашэнка заявіў, што ўказа або іншага дзяржаўна-прававога акта аб "выключэнні 151 падручніка" не падпісваў і падпісваць не збіраецца. Усё гэта з галіны амаральных спекуляцый асобных журналістаў і каляпалітычных "дзеячаў".

Ураду даручана з удзелам навуковай і педагогічнай грамадскасці арганізаваць конкурсную падрыхтоўку новых навучальных праграм, а на іх аснове -- навучальных дапаможнікаў і падручнікаў, пазбаўленых як нацыянальна-радыкальных фальсіфікацый, так і дагматычнай зашоранасці, якія будучы вызначацца высокім навуковым узроўнем, яркім і даступным выкладаннем.

ДЗЯКУЙ, ДОКТАР!

Віктар Санюкевіч -- урач-акуліст, кандыдат медыцынскіх навук, вось ужо каля 20 гадоў жыве і працуе ў Брэсце. Апошнія шэсць гадоў займаецца прыватнай практыкай. Справа ў тым, што лячэнне ён праводзіць нестандартна, пры дапамозе створаных ім жа прыбораў. Яны дазваляюць лячыць многія хваробы вачэй. Дастаткова сказаць, што раней да доктара Санюкевіча ехалі з усяго Саветаў Саюза, і многія яго былыя пацыенты пішуць яму ўдзячныя лісты да гэтага часу.

Штогод Віктар Іосіфавіч кансультуе звыш тысячы хворых. У асноўным гэта дзеці і маладыя людзі, большасць з якіх ён жа і лечыць. У апошнія гады па просьбе хворых доктар рабіў вызны лячэбны кабінет у Мазыры, Бабруйску, Мінску, Калінавічах, Оршы. Цяпер ён разгорнуты ў Баранавічах.

Многія хворыя, якія былі асуджаны ўсё жыццё насіць акулёры, прайшоўшы курс лячэння, знялі іх, у іх аднавіўся зрок.

НА ЗДЫМКУ: урач-акуліст В. САНЮКЕВІЧ у сваім брэсцкім кабінэце.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

Сын нашага славутага на ўсё свет земляка Андрэя Грамыкі, былога міністра замежных спраў СССР, Анатоля Грамыка, уладжэнец горада Барысава, наведваў родныя мясціны. На сустрэчы з Прэзідэнтам Беларусі А. Лукашэнкам ён выказаў намер дапамагчы сваёй радзіме. У прыватнасці, пастаўляць у Беларусь розныя медыцынскія прэпараты амерыканскай вытворчасці, садзейнічаць прыцягненню ў нашу дзяржаву замежных інвестыцый.

ПРЭМІЯ імя Алеся Адамовіча будзе ўручана лаўрэатам ужо ў верасні 1995 года. Камісія па прэміях, якую ўзначальвае Васіль Быкаў, вызначыць імёны 4-х чалавек у жанры літаратурнай публіцыстыкі і журналістыкі. Яны атрымаюць медалі лаўрэатаў з выгравіраваным на адным з бакоў прозвішчам і прэмію ў памеры 500 амерыканскіх долараў. Прэмія імя А. Адамовіча -- першая неадражанаўная узнагарода ў Беларусі.

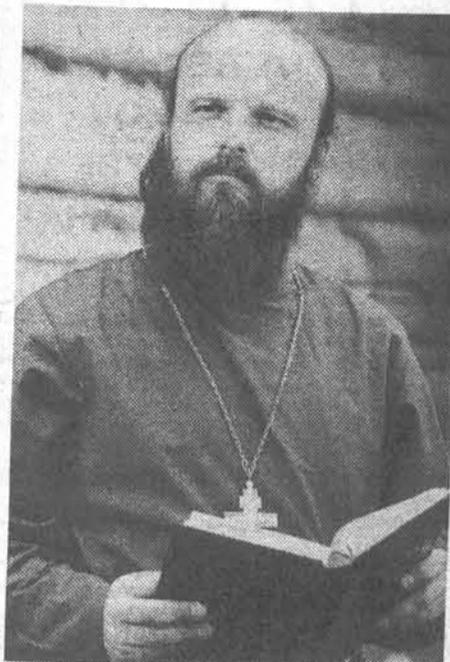
ПРАДПРЫМАЛЬНІК з Грэцыі Георгій Дзінас ужо ўклаў 100 тысяч амерыканскіх долараў у купленую ім свінаферму ў калгасе імя Чапаева Лёзненскага раёна. Ферма даўно пуставала, і спадар Дзінас наважыўся заклаць тут пушную гаспадарку. Уся прадукцыя пойдзе на беларускі рынак.

ПА ДАВЕДЦЫ Міністэрства ўнутраных спраў Беларусі, на ўліку стаіць каля 1 500 жанчын, якія займаюцца прастытуцыяй. Каля 500 прадаўцаў старажытнай професіі -- непаўналетнія. Узрост астатніх -- ад 18 да 38 гадоў.

НОРАВЫ сучасных беларускіх "абаронцаў айчыны" не ідуць у параўнанне з былымі купецкімі. Камандзір брыгады палкоўнік Чычко жаніў свайго сына. Над ваенным гарадком Фоллош (Гродна), дзе адбывалася вяселле, праляцелі самалёт. А з яго выскачылі сем парашуцістаў. Прызямліўшыся, яны галантна ўручылі малядым букеты кветак.

СТРАТЫ ад аварыі на нафтаправодзе ў вёсцы Чонкі пад Гомелем, што адбылася 10 красавіка, складаюць 37 мільярд рублёў. Нафта расцяжылася на 34 гектарах лесу і балоцістай мясцовасці. Праведзеная камісіяй партыі "Зялёны свет" экспертыза паказала, што нафта працягвае вылівацца.

ВЫНАСНЫ медны крыж са святым лікам Ісуса Хрыста быў знойдзены ў Бабруйскім раёне ў 1989 годзе. Крыж мае вечную культурную і гістарычную каштоўнасць, яму не менш 700 гадоў. У даўнейшыя часы яго выносілі з храма на святы Узвіжання і Крыжакалонны тыдзень для пакланення і агляду людзей. Крыж перададзены ў царкву Трох свяціцеляў у Магілёве.

ПЛОШЧА 1000-ГОДДЗЯ

У цэнтры Віцебска на беразе Дзвіны, на старажытнай тэрыторыі Ньіняга Замка, якая цяпер называецца плошча 1000-годдзя, маецца толькі два будынкі, і абодва царкоўныя. Адзін яшчэ толькі на палову пабудаваны — гэта старажытнейшая Благовешчанская (Дабравешчанская) царква, якая аднаўляецца. Па падданню, Віцебск быў заснаваны славаўтай кіеўскай княгіняй Волгай, якая пабудавала і Благовешчанскую царкву ў Ньінім Замку. Відаць, яна была драўляная і не захавалася.

Каменная царква была ўзведзена ўжо ў XII стагоддзі. Мяркуюць, што яе пабудавалі візантыйскія майстры, таму што па тыпу кладкі яна унікальная для нашых мясцін, няма такіх царкваў і ў Расіі. У сярэдняй стагоддзі Благовешчанская царква была самай шануемай царквой у Віцебску, пра што сведчыць каралеўская грамата. На жаль, у 60-х гадах, калі "пачалі будаўніцтва камунізму", царкву узарвалі. Засталіся на шчасце рэшткі сцен, і цяпер яна ўзнаўляецца ў першапачатковым выглядзе.

Побач сіламі веруючых тры гады назад, калі была створана праваслаўная абшчына Благовешчанскага прыхода, пабудавана яшчэ меншая па памерах драўляная царква ў імя Святога князя Аляксандра Неўскага. Гэтае прысвячэнне невыпадковае. Аляксандр Неўскі быў жанаты на дачцэ полацкага князя (якому падпарадкоўваўся і Віцебск). Сам ён і яго сын былі ў Віцебску, магчыма, маліліся ў Благовешчанскай царкве. Цяпер маліцца ў ёй зноў гучаць у царкве ў імя

св. Аляксандра Неўскага, а ў будучыні, спадзяемся, гучаць і ў царкве Благовешчанскай.

Плошча 1000-годдзя павінна згодна з праектам зноў набыць старадаўні выгляд: акрамя гэтых царкоўных будынкаў, іншыя тут узводзіцца не будуць.

Настаяцель прыхода — айцец Уладзімір Быстракоў. Былы выкладчык медінстытута, які абараніў кандыдацкую дысертацыю па хіміі, цяпер ён ужо пяты год служыць у царкве Богу і людзям.

На жаль, расказвае а. Уладзімір, узнаўленне царквы цяпер прыктычна затармазілася. Узнавіць яе ўзялося Галоўнае ўпраўленне па рэстаўрацыі помнікаў рэспублікі. Але ў абласным адзеле па рэстаўрацыі ўвагі гэтаму будаўніцтву ўдзяляюць мала. Больш таго, выявіліся факты, калі аглядаць царкоўнай абшчынай будматэрыялы адпраўлялі на будаўніцтва жылога дома. Новы гарадскі і абласны ўлады пакуль ніякай дапамогі не аказалі. Наадварот, гарадскі архітэктар патрабуе знесці царкоўны кіёск з гандлёвай пляцоўкі ад універмага. А продаж абшчынай у кіёску ікон і літаратуры — амаль адзіная крыніца збору сродкаў. Пагражаюць нават у будучыні знесці царкву св. Аляксандра Неўскага.

Такая наша сённяшняя рэчаіснасць, поўная супярэчнасцей. Нібыта і свабода, але...

НА ЗДЫМКАХ: святар У. БЫСТРАКОЎ; будаўніцтва храма на плошчы 1000-годдзя.

Фота Віктара СТАВЕРА.

МАШЫНІСТЫ-ДУБЛЁРЫ НА "ЧОРНЫ ДЗЕНЬ"

У Мінскім метрапалітэне поўным ходам ідзе падрыхтоўка дубліруючага саставу машыністаў электрапаяздоў з ліку чыгуначнікаў. Навучаныя горкім вопытам забастоўачных дзён, кіраўнікі галіны ствараюць кадравы рэзерв, як гаворыцца, на "чорны дзень".

Як паведаміў начальнік лакаматыўнай службы Беларускай чыгункі Віктар Далангоўскі, машыністы электрычак з Аршанскага, Баранавіцкага і двух мінскіх дэпо ў дні нашумелай забастоўкі сталічных транспартнікаў прынялі прапанову прайсці курс стажыроўкі ў метрапалітэне і атрымаць своеасаблівы сумежны прафесію. Выбраць 63 чалавекі з больш чым трохтысячнага атрада машыністаў Беларускай чыгункі аказалася справай нескладанай.

На думку начальніка лакаматыўнай службы Беларускай чыгункі, на справе пацвердзілася, што добраахвотнікам цалкам пад сілу літаральна за лічаныя дні поўнаасцю асвоіцца на новым месцы. Справа ў тым, што спецыфіка работы машыніста метро намнога прасцейшая, чым на чыгунцы. Паўнацэнна адаптавацца ў сталічнай падземцы дублёрам дапамагаюць інструктары з Маскоўскага метрапалітэна, якія прыбылі, так скажаць, на першаму клічу.

ВЫЖЫВЕМ. АЛЕ КАЛІ БУДЗЕМ ЖЫЦЬ?

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

І ўсё час заставалася тут, на заводзе, таму мне асабліва горка бачыць, што робіцца сёння. Хаця, мяркуюць, на іншых прамысловых прадпрыемствах Беларусі стан аналагічны.

— Валіяціна Рыгораўна, што ў такіх умовах уяўляе сабой заводскі прафсаюз? Урэшце, на вашым прадпрыемстве прафсаюзу нават два.

— Прафсаюз, прынамсі, у нас — гэта грамадская арганізацыя, куды кожны заводскі работнік можа прыйсці са сваімі праблемамі, клопатамі, нярэдка і бядой.

Сапраўды, два гады назад наш галіновы прафсаюз падзяліўся на два: застаўся, як і раней, галіновы прафсаюз работнікаў машынабудавання і прыборабудавання, куды ўваходзіць дзве трэці колькасці работнікаў завода, і ўтварыўся новы свабодны прафсаюз.

— І як ужываюцца "дзве гаспадыні на адной кухні"?

— Па першым часе існавалі непаразуменні, своеасаблівае перацягванне коўдры. І рабочым было цяжка зарыентавацца ў той сітуацыі. Але паступова наш прафсаюз пераканаўся, што хвалявацца няма чаго, за намі стаяць людзі, стаяць калектывы. І мы пачалі шукаць кампраміс са свабодным прафсаюзам.

— Чым апошні адрозніваецца ад вашага прафсаюза?

— Галоўнае адрозненне, мабыць, у большай радыкальнасці, максіmalізме поглядаў. У свабодны прафсаюз уваходзяць пераважна рабочыя, у наш — як рабочыя, так і інжынеры, тэхнікі, заводскія служачыя.

Але вернемся да ўзаемаадносін. Паступова і мы, і яны зразумелі, што нягледзячы на існаванне дзвюх прафсаюзных арганізацый, калектывы жа ў нас агульны. І хаця зараз мы заключаем асобныя калектывныя дагаворы з адміністрацыяй, складаюцца яны так, што ў галоўным не прырачаюць аднаму і не ўшчамляюць інтарэсы ніводнага члена прафсаюза. Гэта тычыцца занятасці, аплаты і аховы працы, сацыяльных праблем. Але за выкананнем дагавораў сочаць асобныя камісіі ад кожнага прафсаюза.

Мы лічым, што сёння галоўная задача прафсаюзаў — стварыць, прыняць максімальна палепшаную "канстытуцыю" свайго прадпрыемства — калектывны дагавор і кантраляваць яго выкананне.

— Як ваш прафсаюз ставіцца да пэўнай палітызаванасці сучаснага прафсаюзнага руху?

— Справа ў тым, што ўвогуле сацыяль-

ная сфера не можа быць адарванай ад палітыкі, якая, натуральна, уплывае на настроі і погляды людзей. Хаця мы, наш прафсаюз, не выстаўляем палітычных патрабаванняў, усе тыя сацыяльныя і працоўныя патрабаванні, што выказваюць рабочыя, непасрэдна звязаны з палітыкай. Такая крайняя, вельмі непажаданая мера, як забастоўка, — гэта ўжо фактычна палітыка.

Даволі значная апошняя забастоўка на заводзе адбылася ў лютым, калі ствараліся калектывныя дагаворы і адміністрацыя не прымала галоўныя пункты, звязаныя з аплатай працы. Мы хацелі, каб стаўка першага разрада складала 70 працэнтаў ад пражытачнага мінімуму. Але, канешне, прадпрыемства на той момант не магло даць гэтага: энергарэсурсы, падаткі з'ядалі і з'ядаюць усё. Мы сітуацыю разумеці і, са свайго боку, таксама шукалі кампрамісы. У выніку доўгі перамоў, эканамічных разлікаў самую нізкую стаўку на заводзе хаця і не зрабілі такой, як хацелася, але ж яна стала значна вышэйшай, чым на многіх іншых прадпрыемствах горада. Магчыма, гэтаму паспрыяла і тая мітынгавая сітуацыя, якая складалася тады на заводзе. Безумоўна, таго, што мы дабіліся, усё роўна вельмі мала, бо цэны растуць і растуць. Сярэдняя зарплата высокакваліфікаванага рабочага на пачатак лета была каля мільёна рублёў у месяц. Нягледзячы на знешнюю гучнасць лічбы, гэта ўсяго тры долары ў дзень — на такія грошы проста немагчыма ўтрымліваць сям'ю. Але ж гэтыя грошы не выплачваюцца своечасова, з-за чаго ўзнікла цяперашняе напружанне паміж рабочымі і адміністрацыяй.

Такім чынам, галоўны бач — безумоўна, непрадуманая падатковая палітыка і, што я лічу поўным парушэннем правоў рабочага, выплата работнай платы ў чацвёртую чаргу — пасля выплаты падаткаў, у фонды, за энерганосьбіты.

Так, вельмі часта рабочыя недагружаны працай. Але ж яны ў тым невінаватыя. Рабочыя выконваюць свае абавязкі — прыходзяць на працу да станкоў, праводзяць там поўны працоўны дзень. Забеспячэнне ж працай — клопат адміністрацыі. Рабочы выконвае тое, што яму прапануе наймальнік, але работную плату своечасова не атрымлівае — месяц, другі. Хаця і генеральным пагадненнем, і тарыфным галіновым усё абумоўлена. Людзей літаральна падтурхоўваюць на нейкія сумніцельныя здзелкі або і проста на крадзеж: трэба ж неж існаваць — нешта есці, плаціць за праезд у метро, мыла купіць... Я не ведаю, што і як там разлічваюць "уверсе", але нам "унізе" даводзіцца вытрымліваць і гнеўны напор калектыву, і адміністрацыю выслухоўваць. А тыя ка-

жуць, што аб'ём вытворчасці значна зменшыўся, заказчыкі гатовы браць абсталюванне, але і ў іх няма грошай, каб своечасова разлічвацца. Мы самі не абнаўлялі абсталюванне ўжо пяць гадоў. Грошай ледзь-ледзь хапае на абаротныя сродкі, работную плату і падтрымку сацыяльнай сферы — завод мае тры інтэрнаты для рабочых, тры дзіцячыя сады, піянерскі лагер, які сёння патрабуюць каласальных выдаткаў. Але ўсё гэта вельмі цяжка тлумачыць разгубленым і раз'юшаным людзям. Ну што можна сказаць жанчыне, якую перад гэтым кантралёў высадзіў з аўтобуса, бо ехала без білета. А ехала без білета, бо грошай няма, зарплату не плаціць...

Дарэчы, у аналагічным стане і нашы заказчыкі. Ужо нават згаджаемся на аплату станкоў праз бартэр, хаця такая форма і залішне складаная, і проста нявыгадная: мы плацім двайныя падаткі, нясем транспартныя выдаткі, вельмі цяжка ідзе рэалізацыя тут. У выніку сёння ў нас стаяць вялікагрузныя аўтамабілі, ліпецкія трактары, мінскія веласіпеды... І што нам рабіць з імі? Выдаць работную плату веласіпедамі? А дзе будзе прадаваць яго жанчына з дзіцем, каб атрымаць нарэшце грошы на хлеб і малако? Ды і ці шмат у каго сёння ёсць за што купляць той веласіпед? Зараз заводу патрэбна цэлая гандлёвая служба. Але не ведаю, ці што зробіць і яна...

Сёння нам віны 12 мільярдаў рублёў, мы працуем, выпускаем прадукцыю, а людзі сядзяць без работнай платы. Так, неабходна плаціць і пенсіянерам, і ўрачам, але ж нельга вытворцаў абдзіраць, як ліпку.

— Атрымліваецца нейкае зачараванае кола.

— І разарваць гэтае зачараванае кола ўсеагульнага эканамічнага крызісу павінны нашы самыя высокія кіраўнікі. Было, што прадстаўнікі міністэрства "супакойвалі" нас такім чынам: маўляў, хто вы? Вы малое прадпрыемства. А наш, міністэрскі клопат — вытворчыя гіганты, дзе таксама мора праблем. Вось, маўляў, калі там людзі выйдучь на вуліцу... А вашу забастоўку можна перажыць.

— А скарачэнне штату не з'яўляецца прычынай забастоўак?

— У калектывнай дамоўце запісана, што не па віне работніка звольніць яго можна толькі з дазволу прафсаюза. Адміністрацыя да нас для разгляду свае прапановы па штатнаму скарачэнню. Калектывная дамова ж прадугледжвае пункты, якія змякчаюць, мікшыруюць гэтую балючую працэдур. Тут — пошук унутраных рэзерваў, перабучэнне і г.д. На ўсё дзецца тры месяцы. Пакуль прапанаваны загад вывучаец-

ца і абмяркоўваецца ў калектыве. Безумоўна, мы будзем імкнуцца ісці на скарачэнні мінімальныя, бо кожнае скарачэнне азначае адно — выкнучь чалавека на вуліцу. Дарэчы, маладыя, добрыя спецыялісты ідуць з завода па ўласнаму жаданню, бо, як я ўжо казалася, на нашу зарплату жыць вельмі цяжка. У выніку сёння асноўны заводскі рабочы касцяк — пенсіянеры. Моладзь не ідзе на завод увогуле, а тым больш — на такую зарплату.

У канцы нашай размовы, даволі сумнай, мне здавалася, што Валіяціна Рыгораўна павінна была яе закончыць словамі "цяжка, вельмі цяжка" — іх сёння чуеш у нас паўсюдна. Так і атрымалася — сказала, а энергічна, нават дзелавіта. Усё гэта нагадвае мне разказы пра тое, што, каб засцерагчы чалавека ад атручэння, яго доўгі час па мільярнай долі даюць гэтую самую атруту піць, і потым арганізм ужо не рэагуе нават на смяротную дозу. Вось так і нашы людзі: здаецца, настолькі прывычаліся да ўсіх неспрыяльных умоў жыцця, што ўжо толькі канстатуюць іх як факт, але ў разлік асабліва не бяруць, бо яны для нас норма. Не ведаю, як да гэтай з'явы ставіцца, падобны стан больш нагадвае не жыццё, а выжыванне, і будзе вельмі шкада, калі наша краіна да гэтага прывычайца. Тут "happy end" не будзе.

Гутарку вяла Галіна УЛІЦЕНАК.

У ДНІ ЧАРГОВАЙ гадзіны савецка-германскага пакта аб ненападзенні і наступнага нападу Гітлера на Польшчу слушныя па меншай меры два позірк на падзеі: з двух жніўняў — 39-га і 95-га гадоў.

Розныя ацэнкі даюць гісторыкі і палітыкі гэтаму дакументу. На думку адных, ён быў непазбежна для Савецкага Саюза і ўяўляў буйную дыпламатычную перамогу, іншыя лічаць, што ён адкрыў шлях Гітлеру да сусветнай вайны, а СССР у рэшце рэшт не атры-

патым Японія напала на Кітай. Неспакойна было і на савецка-японскай мяжы...

Становішча гэтых дзён адлюстроўваюць фрагменты тэкстаў пасланняў, якімі абмяняліся ў тая дні Гітлер і Сталін.

"Пану Сталіну, Масква... Заклучэнне пакта аб ненападзенні з Савецкім Саюзам азначае для мяне ўстанавленне германскай палітыкі на другі перыяд. Германія тым самым зноў прымае палітычную лінію, якая на працягу стагоддзяў была дабраўторнай для абедзвюх дзяржаў..."

"Рэйхсканцлеру Германіі пану А. Гітлеру.

падпісанне канфідэнцыяльнага пратакола.

Пагадненне, якое падпісалі старшыня ўрадавай камісіі па эвакуацыі М. Літвінаў і старшыня ўрадавай германскай дэлегацыі Курт фон Рампбенемер, прадугледжвала ішчэ ў верасні 1939 года "пачаць эвакуацыю ўсіх грамадзян украінскай, беларускай і рускай нацыянальнасцей, якія пражывалі на тэрыторыях былой Польшчы і цяпер знаходзіліся ў межах дзяржаўных інтарэсаў Саюза ССР". Эвакуацыі, згодна з дакументам, "падлягалі толькі тыя асобы, якія выказвалі сваё жаданне

Але калі выдача і на самай справе адбывалася без праблем, то так званая "перасяленне" ажыццяўлялася няпроста. Аб жудасных эпізодах, звязаных з гэтым перасяленнем, у нас вядома мала: усё замазала вайна, што пачалася неўзабаве. Што гэта было?

У адпаведнасці з пагадненнем, падпісаным германскім і савецкім бакамі 16 лістапада 1939 года, ажыццяўлялася перасяленне ў Германію жыхароў нямецкага паходжання з тэрыторыі Заходняй Беларусі і Украіны, а ў СССР — беларусаў і украінцаў генерал-губернатарства.

З германскага боку гэтым займалася каманда па перасяленню, што складалася гапоўным чынам з эсэсаўцаў. На працягу двух месяцаў яна зусім свабодна дзейнічала на савецкай тэрыторыі і кантралявала сумесна з адпаведнымі службамі НКУС масавае перасяленне асоб нямецкага паходжання.

Самае цяжкае чакала яўрэйскае насельніцтва гэтых мясцін. Ёсць некаторыя весткі пра яўрэяў, якія перасяліліся з нямецкага на савецкі бок у канцы кастрычніка 1939 года і з красавіка 1940 года пры абмене бежанцаў. З нямецкага боку гэта было больш за 60 тысяч чалавек, а з савецкага — 14 тысяч. Змешаная кантрольна-прапускная камісія працавала ў Брэст-Літоўску, Уладзіміры-Валынскім, Перамышлі, Ковелі і Львове. Што тычыцца нацыянальнасці, то яна не ўказвалася, бо большасць перасяленцаў працавалі на тэрыторыях, занятых Германіяй, з'яўляліся грамадзянамі генерал-губернатарства. Па ацэнцы нямецкага боку, каля 164 тысяч чалавек пажадалі перайсці ў нямецкія вобласці. Прытым гэта былі ў асноўным палякі, што да гэтага часу пражывалі ў абласцях, якія ўяўлялі цікавасць для СССР.

5 снежня 1939 года генерал-палкоўнік Кейтэль паведаміў у германскае МЗС: "Высяленне яўрэяў на рускую тэрыторыю праходзіла не так гладка, як, мусіць, чакалася. На справе практыка была, напрыклад, такой: у ціхіх месцах у лесе тысячы яўрэяў была выселена за рускую мяжу, за 15 кіламетраў ад гэтага месца яны зноў вярнуліся да мяжы з рускім афіцэрам, які хацеў прымусіць нямецкага прыняць іх назад".

Вайна, што пачалася ў чэрвені 1941 года, падвала рысу пад гэтым "мірным супрацоўніцтвам". Многіх эмігрантаў, ужо прызначаных да выдачы, не паспелі давесці да Брэста з далёкіх лагераў, ім заставалася даседзець яшчэ з дзесятак гадоў. У тых, каго выдалі, лёс складваўся па-рознаму. Наконт гэтага ў Германіі былі распрацаваны канкрэтныя інструкцыі: тых, супраць каго меўся кампраметуючы матэрыял, чакаў канцлагер, "незаплямлены" і той, хто падыходзіў па ўзросту, прызываліся ў вермахт, яўрэі адназначна падлягалі дэпартацыі ў гета, а адтуль — у лагеры знішчэння.

Калі браць жнівень 39-га, то з нашага часу выразна відаць, што другая сусветная вайна была непазбежнай. Але гэта толькі на першы погляд. Магчыма, калі б Савецкі Саюз не падпісаў пакт, а заявіў аб процідзеянні агрэсару, падзеі маглі развівацца зусім па іншаму сцэнарыю.

Са жніўня 95-га выразна, як на далоні, відаць жнівень 39-га, чэрвень 41-га, май 45-га і многія іншыя памятныя даты. Гістарычная рэтраспектыва яснайшая за перспектыву, у чым мы не раз пераконваліся на шляху да "ззяючых вышынь". Відаць, пакуль існуе не толькі "чыстая навука", але і палітыка, і нянавісць, і сімпатыі, мы не адмовімся і ад маральных азнак нашага мінулага, сучаснага і будучыні. Калі б толькі помнілі людзі першае правіла любой этыкі — не нашкодзь...

Ігар КУЗНЯЦОЎ,
кандыдат гістарычных навук.

НОТА МЗС УКРАІНЫ ЦІ ВЕРНЕЦЦА ДАМОЎ БІБЛІЯТЭКА ХРАПТОВІЧА- БУЦЯНЁВА?

Дзяржаўная інспекцыя па ахове гісторыка-культурнай спадчыны нашай рэспублікі атрымала ноту Міністэрства замежных спраў Украіны, у якой абгрунтоўваецца немагчымасць перадачы Беларусі бібліятэкі графа Храптовіча-Буцянёва. Сабраная графам у мінулым стагоддзі, яна змяшчае рукапісы, знойдзеныя на нашай тэрыторыі старажытныя кнігі, а таксама калекцыю еўрапейскіх рылітэтаў, набытую Храптовічам-Буцянёвым у Рыме.

Дзяржаўны дзеяч, эканаміст, філосаф, паэт, музыкантаў Храптовіч-Буцянёў імкнуўся стварыць у мястэчку Шчорсы, што каля Навагрудка, культурны цэнтр накітавалі Радзівілаўскага ў Нясвіжы або сядзбы Агінскіх у Слоніме. Да яго прыязджалі папрацаваць над рукапісамі даследчыкі з усяго свету. Па форме гэта быў прыватны збор, але па сутнасці — праваобраз публічнай нацыянальнай бібліятэкі.

Цяпер гэтыя каштоўнасці знаходзяцца на тэрыторыі Украіны. Беларускі бок прыклаў ужо нямала намаганняў, каб вярнуць іх. Як, зрэшты, і іншыя прадметы з нацыянальнага культурнага здабытку. Вядома, што праблема вяртання культурных каштоўнасцей на сваю тэрыторыю вельмі востра стаіць перад многімі краінамі свету. І ўсё ж Беларусь апынулася ў самых складаных умовах: па розных гістарычных прычынах з тэрыторыі рэспублікі было вывезена вельмі многа твораў мастацтва, бібліятэчных і архіўных фондаў. А ў нашых запісках для разназначнага абмену з іншымі краінамі нічога чужога практычна няма.

З просьбай пракаменціраваць сітуацыю, якая склалася вакол бібліятэкі Храптовіча-Буцянёва, карэспандэнт Белінфарма звярнуўся да старшыні Дзяржаўнай інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Дзмітрыя Бубноўскага.

— Як свядарджаюць даследчыкі, пан Храптовіч-Буцянёў, паміраючы, завяшчаў сваю бібліятэку беларускаму універсітэту, што будзе адкрыты першым, — адначасна Дзмітрый Сямёнавіч. — Існуюць самыя разнастайныя тлумачэнні гэтага завяшчання, і да сённяшняга дня я не ведаю ні аднаго спецыяліста, які трымаў бы яго ў сваіх руках. Пакуль ёсць толькі цэлы шэраг літаратурных спасылкаў на гэта завяшчанне.

Украінскі бок, паслылаючыся на літаратурныя крыніцы, указвае, што ў 1913 годзе Храптовіч-Буцянёў паставіў умову, у адпаведнасці з якой у выпадку адкрыцця універсітэта ў Вільні кніжны збор павінен перайсці гэтай навучнай установе. Тады гэты горад быў баспрэчым духоўным цэнтрам Беларускай нацыі, і ў тыя гады ніхто не думаў, што першы беларускі універсітэт адкрыецца дзесьці ў іншым месцы. А да яго паяўлення, як свядарджае МЗС Украіны, граф пажадаў перадаць сваю бібліятэку такой установе, у якой яна была б даступная шырокім колам вучоных і выбраву для гэтага Кіеўскі універсітэт. Магчыма, гэта і так. Беларускія спецыялісты вывучаць фактычны бок справы.

— Але самае гапоўнае цяпер, — падкрэсліў Дзмітрый Бубноўскі, — знайсці арыгінал завяшчання або хоць бы яго завераную копію, каб удакладніць волю ўладальніка гэтага рэдкага збору кніг і рукапісаў. Знайсці іх даволі складана, аднак існуе метадыка пошуку, і я лічу, што нашы намаганні могуць умякнуцца паспехам. Калі пытанне вяртання збору Храптовіча-Буцянёва для беларускага боку вырашыцца станоўча, то наша Нацыянальная бібліятэка, утвораная на базе бібліятэкі БДУ, мае ўсе падставы прэтэндаваць на гэту унікальную калекцыю. А пакуль мы можам толькі шкадаваць, што гэтыя фонды ў свой час пакінулі нашу тэрыторыю.

ГІСТАРЫЧНАЯ РЭТРАСПЕКТЫВА

1939 ГОД: ДРАМА, ШТО ПЕРАРАСЛА Ў ТРАГЕДЫЮ

маў ніякіх выгад ад адтэрміноўкі нямецкага нападу. Ёсць і меркаванні аб нявыкарыстаных шансах у справе дагаворанасці з заходнімі краінамі ці пазіцыі нейтралітэту.

Але другі погляд з жніўня 95-га, больш важны, таму што, адкрываючы далейшы амаль усяго XX стагоддзя, ён дазваляе падвесці запозненыя вынікі, вяршыць суд гісторыі з вышэйняй прайдзенага шляху.

Больш за ўсё спрэчак выклікае да гэтага часу загадкавы сакрэтны пратакол. Быў ён ці не быў? Выяўленыя на сённяшні дзень факты пацвярджаюць яго існаванне.

Першае. Вяўлена ўнутрыміністэрская службовая запіска, якая фіксуе перадачу ў красавіку 1946 года арыгінала сакрэтнага пратакола адным з памочнікаў В. Молатава другому. Так што цяпер няма сумнення, што арыгінал у нас быў. Аднак дзе яны? Сляды губляюцца.

Другое. Былі знойдзены завераныя машынапісныя копіі пратаколаў на рускай мове. Гэта менавіта машынапісныя копіі, якія па знешняму выглядзе адрозніваюцца ад заходнегерманскіх копіяў, але па зместу поўнаасцю супадаюць з імі.

Трэцяе. Спецыялісты яшчэ ў свой час правялі экспертызу падпісаў Молатава на арыгінале дагавора аб ненападзенні і фотакопіі сакрэтнага пратакола і прыйшлі да высновы аб іх ідэнтычнасці. Па заключэнню тых жа спецыялістаў, дакументы, з якіх зняты нямецкія фотакопіі, былі надрукаваны на той жа машыніцы, што і арыгінал дагавора, які захоўваецца ў архівах былого МЗС СССР.

Чацвёртае. Наяўнасць завярэванай Сталіным размежавальнай карты і дакладна адпавядаючай пратаколу. Акрамя таго (і гэта, бадай, самае гапоўнае) — падзеі развіваліся па сцэнарыю, распісанаму ў гэтых пратаколах.

У палітыцы не бывае дробязяў. Гэта пацвердзіў эпізод з далёкай дыпламатычнай практыкі, калі ў Берліне быў нападжаны навагодні прыём дыпламатычнага корпусу. У трыццаць дзевяты годзе на ўсіх важных дакументах Германіі абавязкова указвалася — "Новая імперская канцыярыя". У гэтым вялікім і пышна аздобленым будынку і адбыўся прыём.

Гасцей прымаў сам Адольф Гітлер. Як звычайна, згодна з пратаколам, ён па чарзе пацяскаў руку дыпламатам, іншы раз абменьваўся кароткімі рэплікамі. Але калі падыйшла чарга савецкага паўпрэда А. Меракалава, не толькі затрымаў руку пры поцяску, але і пагутарыў некалькі хвілін.

Мае сэнс успомніць, у якія часы адбываўся гэты, увогуле звычайны прыём. Становішча ў свеце трывожнае. Год не праходзіла без вайны. Спачатку Італія ўварвалася ў Абісінію,

Дзякуючы за пісьмо. Спадзяюся, што германсавецкі пакт аб ненападзенні прывядзе да павароту ў бок сур'езнага паляпшэння палітычных адносін паміж нашымі краінамі. Згода германскага ўрада на заключэнне пакта аб ненападзенні стварае падставы для ліквідацыі палітычнага напружання і для ўстанавлення міру і супрацоўніцтва паміж нашымі дзяржавамі..."

Дваццаць трыццага жніўня пакт аб ненападзенні быў заключаны, дадатковы пратакол, што стаў сакрэтным, падпісаны. Рыбентроп па шляху дамоў даваў інтэрв'ю ў аэрапорце Кёнігсберга: "Фюрэр паслаў мяне ў Маскву. Магчыма, гэта з'явілася нечаканасцю для многіх у Германіі. Аднак мы, нацыянал-сацыялісты, ведаем, што ўсё, што робіць фюрэр, — правільна. Расію зазывалі ў кальцавы фронт (у антыгітлераўскую кааліцыю). Але фюрэр яшчэ раз спрацаваў імгненна. Ён вырваў Расію з гэтага фронту. Вось вынікі гэтага 24-гадзіннага візіту".

Трыццаць першага жніўня Вярхоўны Савет аднагалосна ратыфікаваў дагавор. "Мы перасталі быць ворагамі", — сказаў на сесіі Молатаў. Аб дадатковым пратаколу, вядома, не было сказана ні слова.

У гэты ж дзень дагавор ратыфікавалі і ў Берліне. Там таксама спяшаліся. Праз суткі Германія напала на Польшчу...

Сёння яшчэ мала вядома, што ўжо 28 жніўня 1939 года паміж СССР і Германіяй быў падпісаны Дагавор аб дружбе і межах, які адыграў трагічную ролю ў лёсах соцень тысяч беларусаў, палякаў і іншых нацыянальнасцей, што жылі ў заходніх абласцях Беларусі.

Больш таго, тады ж, 28 жніўня, Молатаў і Рыбентроп падпісалі сакрэтны дадатковы пратакол да дагавора, які канстатаваў, што... "абодва бакі не будуць дапускаць на сваіх тэрыторыях ніякай польскай агітацыі... Яны будуць ліквідоўваць на сваіх тэрыторыях усе крыніцы падобнай агітацыі і будуць інфармаваць адзін аднаго аб мерах, прынятых з гэтай мэтай".

Як зразумець "яны будуць ліквідоўваць"? Аказваецца, з гэтай мэтай СД на тэрыторыі Заходняй Беларусі па ўказанню імперскага міністэрства беспякі ўступіла ў цесны кантакт са службамі НКУС. З гэтай мэтай у Закапанэ быў створаны сакрэтны сумесны вучэбны цэнтр, у якім эсэсаўцы і кукаўцы спасцігалі "навуку" барацьбы з польскім супрацоўніцтвам.

Але ў той час яшчэ заставалася нявырашаным пытанне аб перасяленні беларусаў, рускіх з тэрыторыі Польшчы, якая адышла да Германіі, і немцаў адпаведна з тэрыторыяў, якія адышлі да СССР. Гэта таксама было вырашана ў Маскве 28 жніўня 1939 года і вылілася ў

эвакуавацца". Ці так гэта на самай справе?

Кастрычнік 1939 года. "Нас было дваццаць восем мужчын і тры жанчыны... Усе твары ад страху здаваліся застылымі. Мы стаялі і глядзелі на чыгуначны мост, які падзяляў занятую немцамі Польшчу і яе частку, акупіраваную рускімі. Праз мост да нас павольна крочылі ваенныя. Калі ён падышоў бліжэй, я разгледзела эсэсаўскую фуражку. Афіцэр НКУС і эсэсавец віталі адзін аднаго, прыклаўшы руку да казырка. З вузкай светла-карычневай сумкі афіцэр НКУС выцягнуў спіс і стаў называць прозвішчы. У гэты момант ад нашай групы аддзяліліся тры, кінутыя да кукаўца і сталі нешта ўсхвалявана яму тлумачыць. Побач са мной нехта прашаптаў: "Адмаўляюцца пераходзіць мост!"...

Гэта ўрываў з кнігі ўспамінаў Маргарэт Бубер-Нойман "Вязніца Сталіна і Гітлера", што выйшла ў Франкфурце-на-Майне ў 1949 годзе. Сёння мы ўсё больш і больш даведваемся пра некаторыя рэальныя падрабязнасці сталінска-гітлераўскіх гульніў — да і пасля пакта 1939 года.

Менавіта пасля пакта 1939 года сітуацыя з высылкай мяншасці. Цяпер германскае пасольства ўжо не просіць і не асцярожнічае, яно патрабуе: "...сапраўдныя дружалюбныя адносіны паміж III рэйхам і СССР несумяшчальныя з тым, каб такая колькасць германскіх падданых знаходзілася ў савецкіх турмах". Германскае пасольства не называе імянаў, не патрабуе канкрэтных асоб, такім чынам, НКУС мог дзейнічаць паводле свайго меркавання.

Нарэшце 27 лістапада заключэцца адпаведнае пагадненне. І адпраўляецца першая група — "калядны падарунак" НКУС гестапа. Цяпер размова ішла ўжо не аб высылцы людзей, а аб іх прамой перадачы з рук у рукі. Да 1939 года высылкаемому ўсё ж выдаваўся пашпарт, хаця і з кароткатэрміновай візай. Быў шанс уцячы па дарозе: агульнай мяжы з Германіяй не было. Пасля пакта — ужо ніякіх пашпартаў: агульны дакумент, адзін на ўсіх. Ён перадаваўся (разам з указанымі ў ім асобамі) афіцэрам НКУС афіцэру гестапа на мосце ў Брэсце.

Са снежня 1939-га па красавік 1941 года НКУС і гестапа ўступілі ў непасрэдны кантакт. Цяжка ўявіць, што адбывалася з людзьмі, якія трапілі ў гэтае чортава кола. Тых, каго збіраліся выдаваць немцам, прымушалі як бы станавіцца агентамі НКУС і падпісаць, напрыклад, фіктыўныя распіскі ў атрыманні грошай, а тым, хто адмаўляўся, — пагражалі, што дадуць на іх кампраметуючы матэрыял у гестапа.

— Дык я дапамагу табе.
— Добра. Вазьмі маю ношку.
— Ён ссунуў ношку з плячэй на траву. Хвіліну памаўчаў, а пасля прагаварыў:
— Бяры ношку і пакладзі на кургане... Разумееш?.. Сваю таксама... Інакш няма як... Потым пашло за імі... Будзь упэўнены!
— Я ўзняўся на ўзгорак і паклаў ношкі. Пасьля вярнуўся да перамытніка.

— Здолееш занесці мяне ў мястэчка? — хрыпла запытаў ён.
— Чаму ж не? Адпачываючы, можна.

Ускінуўшы яго на плечы "на барана", павольна пакрочыў праз поле ў напрамку Ракава. Зрэдку перамытнік удакладняў мне дарогу: "Управа!.. Улева!" І так памалу пасоўваліся наперад у начным змроку. Час ад часу перамытнік стагнаў ад болю, асабліва калі я чапляўся або падкідаў яго на плячах.

Данёс да могілак. Тут адпачылі, потым панёс далей. Дарога цягнулася бясконца. Я вельмі стаміўся.

Нарэшце ўвайшоў у нейкі завулак, а пасля на падворак вялікай хаты. Тут, побач з вакном, апусьціў яго на зямлю. Ён паціху пастукаў у шыбіну. Неўзабаве з сярэдзіны данёсся незадаволены жаночы голас:

— Хто стукае?
— Адчыні, Фэля! Жывал!
— Зараз... Пасьпееш...

Мы апынуліся ў будынку. Гэта была ладная пярэдняя хата, меншую частку якой займала разьвешаная бялізна. Справа я убачыў двое дзвярэй: адны на кухню, другія да кутняга пакоя.

Фэля — сястра Сашкі Вэблінна запаліла лампу і шчыльна замавіла вокны. Калі пры сьвятле зірнуў на яе, дык зьнерухомеў, не зводзячы вачэй. Гэта была высокая, смугляя жанчына гадоў 28. На яе плечы ападалі густыя чорныя валасы, заплеценыя ў косы. Была распранутая: усяцягнула спадніцу і на нагах мела хатнія тапі, але ўвогуле не звачала на маю прысутнасьць.

Круцілася па пакоі, штосьці парадкуючы. У яе быў дзівосны твар — падоўжаны, матава-белы, правільны, які меў нейкі асаблівы выраз годнасьці. Яго аздаблялі вялікія вярзаныя вочы, цёмныя бровы і з прыгожым абрысам вусны.

Асабліва зачароўвалі яе аголеныя плечы і смугляя шыя. Дасюль не бачыў прыгажэйшай жанчыны. Так мне здавалася, і так тады думаў. І сапраўды — Фэля Вэблінна была найладнейшай дзяўчынай мястэчка. Каханьнем да яе згаралі ўсе тэйшыя хлопцы. Аднак вельмі хутка аставалі ад яе жарцікаў-досьціпаў і пад халодным, пагардлівым поглядам прыгожых зялёных вачэй, у якіх жыла незвычайная моц, што прываблівала і... палюхала. Глядзецца ў іх — як у прорву!

Фэля дапамагла мне пакласьці Сашку на канапу і пачала нажніцамі распорваць яму бот на правай назе. Нахіліўшыся, я стаў побач. Сачыў за рухамі поўных, зграбных рук, якія ясьнелі аголенай прывабнасьцю. Нечакана яна перапыніла сваю працу — заўважыла мой сквапны погляд і амаль крыкнула:

— Чаго ўстаўіўся? Дапамагай!.. Адзін клопат, халера!.. Трэба павесіцца!

— Ну, ты супакойся! — са злосьным бляскам у вачах сказаў ёй Сашка. — Бо я цябе зараз утайму.

Фэля кінула нажніцы на канапу і выйшла ў бакоўку. Праз хвіліну вярнулася, зашпілючы на грудзях блузку. Яе твар змяніўся да непазнавальнага. Вочы холадна зьзялі. Вусны былі моцна сьцяты.

Калі здымалі бот з вывіхнутай нагі, Сашка ад болю пагрыз да крыві вусны; потым ён зьвярнуўся да сястры:

— Скокні хуценька да Жывіцы. Каб ён зараз жа быў тут! Калі не застанеш Жывіцу ў хаце, ляці да Маманта. Але на адной назе... Пайшла!

Нешта буркаючы, Фэля апрагнула паліто і захінула галаву вялікай цёплай хусткай. Грукнуўшы дзвярыма, выйшла з хаты.

Працяг.
Пачатак у № 29 — 32.

— Зьмяя, пся краў! — выгукнуў Сашка і пачаў аглядаць вывіхнутую ў косты і моцна апухлую нагу.

Сашка Вэблін быў самым вядомым перамытнікам на паграніччы — ад Радашковіч да Стоўбцаў. Паколькі добра ведаў і абодва паграніччы, ён быў дасканалым правадніком, але яго баяліся і купцы, і большасьць перамытнікаў. Баяліся за празьмерную, проста шалёную адвагу, якая штурхала яго

наго разу Жывіца заклаўся па пяндзі з Юрліным — досыць заможным машыністам перамытнікаў, што перанясе яго каня з Віленскай вуліцы на Мінскую да хаты сваёй маткі, дзе ён жыў. Калі б занёс гэтага каня, дык той стаў бы яго ўласнасьцю, калі б не — праіграў бы Юрліну пяцьдзят рублёў золатам. Каню зьвязалі пярэднія і заднія ногі. Жывіца падлез пад ніз і падняў яго. Крыху пахілены, прытрымліваючы вя-

— Ну і клёва! — вымавіў Жывіца, стукнуўшы мяне далей па калену.

— Зрабі што-небудзь пашамаць! — сказаў Сашка Жывіцу. — Гарэлка, хлеб і каўбаса ў шафе, агуркі ў місцы на палічцы... З нагой раницай разбяромся. Фэлька пакліча фельчара... Пацярплю... Мне ўжо ня так баліць...

Жывіца паставіў на стол шклянкі і талеркі, а потым падсунулі яго да канапы. Утрох

— Гэта не агранда! Бэргера д'яблы не возьмуць. За дзьве парты ўсе верне. А мы крыху падкуёмся... Пару хлопцаў сапраўды кінулі ношкі... Можна, вып'еш?

— Не. Я выпіў у Сашкі разам з Жывіцай.

Праз хвіліну Юзік з усмешкай запытаў:

— Ты Фэлю бачыў?

— Бачыў.

— Ну, як табе, спадабалася?

— Ладная!.. Вельмі ладная!

— Так, так... Дзеўка — маляваная, але ўрэдна, халера! Ты туды пойдзеш, дык не захачіся.

Яна любіць хлопцам галовы круціць.

— На мяне нават не глядзела.

— Яна ні на кога не глядзіць, бо вочы паскудныя мае... Ашапееш, як у іх зазірнеш!

Трафіда ўздыхнуў і замоўк.

Магчыма, і ён быў у яе закаханы.

Калі мы пайшлі спаць, я доўга ня мог заснуць. Перад вачыма праплывалі розныя малюнкі і постаці. Бачыў то сем'цудоўных зорак у сузор'і Вялікай Мядзведзіцы, то камічны твар Ёскі Гусяра, то Салаўя, які сьпявае, то Лорда, які жартуе, то Антона, які іграе на гармоніку, то Сашку, то Жывіцу. Нарэшце ўсіх засланіла Фэля. Мела прыгожыя аголеныя плечы, выдатны годны твар, чорныя валасы... І так прыемна мне ўсьміхалася!

Сяргей ПЯСЕЦКІ

"КАХАНАК ВЯЛІКАЙ МЯДЗВЕДЗІЦЫ"

на незвычайныя, амаль бессэнсоўныя ўчынкi. Ён меў шмат ворагаў у мястэчку і на паграніччы, якія, ненавідзячы яго, адначасова і паважалі гэтага караля перамытнікаў. Ён меў некалькі адданых яму сяброў, якія палюбілі яго за адвагу, за шыршыню жыцця, за марнатраўства і за "фантазію". Найбліжэйшым ягоным прыцелем быў Жывіца, самы моцны мужчына на паграніччы. Той быў поўнай супрацьлегласцю Сашкі, і я неаднойчы здзіўляўся, што магло аб'ядноўваць гэтых людзей з такімі адметнымі характарамі.

Сашку было трыццаць пяці гадоў. Высокі і худы, ён хадзіў нахіліўшыся ўперад. Меў шэрыя, заўсёды прыжмураныя вочы, а ў іх праглядалі такія глыбіні, што лепей туды было не зазіраць. Звычайна ён часта сьмяяўся і жартаваў, аднак рабіў гэта толькі адной мімакай твару... Вочы заставаліся заўсёды халоднымі. Усмешка выглядала як грываса.

Ня раз Сашка зарабляў вялікія грошы. Аднак з такім беспаміцтвам раскідваў іх, што праз некаторы час зноў нічога ня меў. Ніхто з такім азартам не гуляў у карты, як ён! Ніхто не даваў жанчынам столькі грошай! Ніхто столькі не прапіваў.

Калі я застаўся адзін на адзін з Сашкам, ён, глядзячы на апухлую нагу, доўга маўчаў і чамусьці ўсьміхаўся, а пасля вымавіў:

— Наша фартуна ходзіць па крузе, то трэсне ў морду, то плюне ў вочы!

— Гэта так, — пацвердзіў я ягоныя словы.

— Гэта Юзіку пагналі ката ў Альшанцы! — запытаў ён праз хвіліну.

— Яму.

— Колькі вас было? Дзесяць?

— Адзінаццаць.

— Паківаў галавой.

— Ну і ну!.. Ці ўсе вернуцца?.. Масалкі густа сеплі!..

— Хтосьці таксама валіў у іх.

— Ён падняў на мяне вочы.

— Кажаш, нехта сёк па іх з капыта?

— Так.

— Гэта і добра... Бо занадта сьмеласьці набраліся!.. Забыліся, што ёсьць граніца і што мы фартуем... Палывалі б як на зайцоў...

Я не зусім яго зразумеў.

Неўзабаве вярнулася Фэля, а сьледам у хату, сьпяшаючыся, увайшоў моцны мужчына гадоў трыццаці. Яго магутнасьць скрадаў чорны гарнітур, але і пад адзеньнем адчуваліся сталявыя скруткі цягліц.

Гэта быў сьпінны перамытнік Жывіца, які за граніцу насіў па тры ношкі за раз. Мамант таксама быў вельмі моцны, аднак нязграбны, а Жывіца, пры магутным збудаваньні, быў надзвычай спрытным. Пра яго мне апавядалі такую гісторыю. Ад-

роўкі, якімі быў звязаны конь, ён павольна крочыў па вуліцы. Прайшоў большую частку дарогі, аднак на Рынку конь неспадзявана тузануўся — і абое паваліліся на зямлю. Жывіца праіграў заклад, хоць мог і выйграць. Ламаньне падкоў і сярэбраных рублёў было для яго забавкай.

Вось гэтага чалавека я бачыў перад сабой. Ён меў лагодны твар, зь якога-весела і добразвычайна паглядалі добрыя, дзіцячыя вочы. Шырокія, густыя бровы былі высока прыпадняты ўгару. У яго была вельмі прыемная усмешка. Калі гэта усмешка зьяўлялася на твары, дык цяжка было не адказаць на яе. Я заўважыў, што яму вельмі цяжка давалася выказваць свае думкі, чым нагадваў Маманта, які ўвогуле не размаўляў, а жэсткуляваў.

Жывіца наблізіўся да канапы, на якой ляжаў Сашка, і, відавочна занепакоены, запытаў у яго амаль шэптам:

— Ну і што?.. Што з табой?.. Га?..

— Нічога... Падвіхнуў сабе нагу... Быў шухер... Даваў квінта... У Альшанцы масалкі падварнуліся. Нарабілі гаю як халеры! Уцякаючы, зачэпіўся за пень... Гэты прывалок мяне дахаты... Ня ведаю, як бы сам далез сюды.

Сашка рухам галавы паказаў у мой бок, Жывіца весела зірнуў на мяне і, бліснуўшы вачыма, паціснуў у ляккі маю руку так, што тая забалела, а пасля кінуў:

— Гэта муравана!.. Так!.. Гэта я разумею!..

Пазьней Сашка сказаў Жывіцу:

— Схадзі забяры ношкі... Дзьве ношкі, яго і маю... Пойдзеш да Капітанскай Магілы, там яны ляжаць на кургане, на зямлі... Прывалачэш сюды!

— Добра... Зараз...

Жывіца сарваўся зь месца і пакрочыў да дзвярэй.

— Вазьмі комін, — вымавіў Сашка. — Магчыма, хто трапіцца.

Жывіца з хвіліну стаяў каля парога, разважаючы, а пасля, махнуўшы далей, паказаў на ўсю шырыню ўсьмешкі свае зубы і адказаў:

— Не трапіцца...

Праз гадзіну Жывіца вярнуўся. Прынёс абедзьве ношкі. Рухаўся зь імі без напругі. Яго твар быў заліты потам, бо вельмі сьпяшаўся. Пакінуў іх каля парога і асьцярожна прысеў на канапу каля Сашкі. Фэлі ў пакоі не было. Калі прыйшоў Жывіца, Сашка загадаў ёй класьціся спаць. Нейкі час Жывіца ўзіраўся мне ў твар, а потым запытаўся:

— Ты чый?

— Юзіка Трафіды, са Слабодкі, сябра, — адказаў за мяне Сашка. — Здаецца, таксама залаты хлопец.

выпілі чатыры пляшкі гарэпкі. Пасьля Сашка запытаўся ў мяне:

— Што хочаш зрабіць з ношкi?

— Адам Юзіку... Гэта чужы тавар...

— Тавар зараз твой!.. — выразна вымавіў Сашка. — Гэта не "агранда"!.. Ніхто не аддасць... хіба дурань!.. Гэта твой фарт. Разумееш? Жыда халера не возьме!.. Раз-два адкуецца! А ты крыху кадзіла раздзьмухаеш!.. Зразумеў?

— Я ў Юзіка запытаю.

— Добра. Запытайся. А ношку можаш пакінуць у мяне. Я піхну за граніцу. Яшчэ і на гэтым заробіш... Заўтра мне скажаш... Я вашага купца добра ведаю. Гэта жмінда! Яго шмасьце, што з Трафідай працуе! Ладныя тысячы зарабіў... Калісьці (два гадзі назад) Шлёма Бэргер рызманамі і бутэлькамі гандляваў. А зараз Шлёма Бэргер gros купец: у Вільні крамы адчыняе і камяніцы купляе!

Замоўк. Задумаўшыся, ён доўга глядзеў у кут пакоя. Потым вымавіў:

— Ну, дык ідзі сабе!.. А заўтра скажаш... Я хачу, каб ты больш зарабіў.

Развітаўшыся з Сашкам і Жывіцай, я пайшоў дахаты.

Юзік яшчэ ня спаў. Калі пастукаўся ў дзверы пакоя, за вокнамі якога заўважыў сьвятло, сябра сам адмыкнуў дзверы і ледзьве не задушыў мяне ў абдымках:

— Гэта, брацежка, клёва!.. А я ўжо думаў халера ведама што!.. Лазіў дзьве гадзіны па паграніччы — цябе шукаў... Амаль не папаўся... А ты сам... Ну, апавядай, ж там было?

Калі падрабязна расказаў пра сваё блуканьне па лясах, пра сустрэчу з Сашкам на паграніччы, як і пра ўсё, што адбылося пазьней, Юзік задумаўся... Праз хвіліну вымавіў:

— Ведаш, брат, клёва гэта хлопцы, і ты добра зрабіў, што дапамог яму. Але з Сашкам не сыходзіся, бо гэта сарвігалава! Зь ім не адзін загінуў! Гэтая "кампанія" не для цябе! Так!

— Ён увогуле не запрашаў рабіць разам...

— Ну і клёва! А з таварам табе добра пашанцавала! Ён прадасць за граніцай, бо калі тут "пойдзе па блату", дык ты мала атрымаеш. Сашка ў пяць разоў болей возьме. Ён табе хоча дапамагчы. Бачыць, што хлопец ты што трэба, ну, і таго...

— Дык я раницай схаджу туды.

— Добра.

— А я думаў, што тавар трэба вяртаць.

Юзік усміхнуўся і сказаў тое самае, што я нядаўна пачуў ад Сашкі:

— Ты чый?

— Юзіка Трафіды, са Слабодкі, сябра, — адказаў за мяне Сашка. — Здаецца, таксама залаты хлопец.

— Ты чый?

— Юзіка Трафіды, са Слабодкі, сябра, — адказаў за мяне Сашка. — Здаецца, таксама залаты хлопец.

* Прысваеньне тавара купца. Слова ўтворана ад "гранда" з дабаўленьнем літары "а" на ўзор слова "акасацыя", утворанага ад "апеляцыя".

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Вучыўся вельмі-вельмі добра, там і кандыдатуру атрымаў...

Мама мая з Беларусі разам з сям'ёй паехала: яе бацькі, брат і сястра маленькая. Мамае вострым год было, калі яны ад'ехалі. Дзядуляка мой, матчына бацька, у Баранавічах працаваў у гарадскім савеце, таксама моцна трымаўся беларускага накірунку. Адным днём забралі яго і яшчэ некалькі чалавек, яны ўжо думалі: "Гэта — усё, будучы страляць". Пасадзілі іх часова ў звычайную хату, дзкі яны ўзялі лаўку, прабілі сцяну ды й збеглі. Мой дзядуляка адразу дадому, кажа: "Паедзем. Зараз жа". Бабуляка разгубілася — што браць, адразу, за пяць хвілін? Дзяцей — у боты, сама — у боты, паехалі. Усё пакінулі. Праз нейкі час апынуліся ў Даніі, мама вывучыла дацкую мову, усё было нармальна, але праз чатыры гады маміна маленькая сястрычка памерла і брат яе таксама захварэў цяжка. Тады сям'я паехала ў Францыю. Мама вучылася там у ліцэі, потым — у Сарбоне. У Парыжы тады беларуская эміграцыя была ўжо вельмі моцная: усё важныя беларускія даты, напрыклад, 25 сакавіка, шырока святкаваліся, да іх прыязджалі беларусы з Англіі, Іспаніі. Там бацька спаткаў маму маю. Ён меў 22 гады, маме было 12, але ён прыкмеціў яе, такую прыгожую дзяўчынку, і чакаў, чакаў. Калі маме было 23 гады, яны ажаніліся. Паехалі ў Іспанію — там бацьку прапанавалі працаваць на радыё "Свабоды"; пяць год ён там працаваў у беларускай рэдакцыі. Яны тады вельмі бедна жылі з пункту гледжання грошай, але духоўна вельмі багатымі былі. Мама атрымала бакалярыят па ангельскай лінгвістыцы, малявала таксама. І дзядуляка мой быў мастаком, як бацька... Калі мама даведзлася, што канадзійскай амбасадзе патрабуюцца людзі з веданнем ангельскай і французскай моваў — дакладна мая мама! — яна як бы ў жарт пайшла на конкурс. І з чатырсот чалавек яна атрымала першае месца. Так у канцы 60-х гадоў наша сям'я (мы з сястрой тады ўжо нарадзіліся) апынулася ў Канадзе. Бацькам было цяжка: яны ўжо добра адчувалі сябе ў Іспаніі, а тут — зноў новая краіна, для іх гэта быў культурны шок. Канада — цудоўная краіна, але і праз тры гады яны не маглі там сябе добра адчуваць. Толькі калі зноў знайшлі беларускую эміграцыю, зноў пачалі працаваць на беларускія справы, проста жыць у гэтым асяроддзі — толькі тады сталі нармальна адчуваць сябе. Яны яшчэ жывуць там, я з мужам зараз у Штатах. Я думаю, вельмі важна для мяне тое, што бацькі абодва беларусы. Яны заўсёды жылі па-беларуску: у хаце па-беларуску гаварылі, інтэр'ер хаты быў беларускі, і не толькі ў нас: можна адразу спазнаць беларускі дом. Там — посудзікі, там — ручнікі, іконы ў куточку; не мае значэння, якая хата — мадэрная ці традыцыйна-ная — там гэта ўсё ёсць. І ў нас з мужам таксама: саломка, у куточку іконы. Гэта не робіцца штучна, гэта нармальна, гэта — дом, беларускі дом — так трэба. Стол заўсёды вялікі, каб прымаць людзей — гэта робіцца па-беларуску, як і тут. Гумар не змяняўся; калі я тут гэты гумар спаткала — ужо ведала, што гэта такое. Эстэтыка беларуская — традыцыйная і сучасная — яна там яшчэ жыве. Людзі ўсё гэта шануюць і стараюцца паказаць, што гэта — іхняя традыцыя. Мае бацькі заўсёды так жылі, ва ўсіх краінах. Па-іспанску я размаўляла ў школе і з сябрамі, у хаце — па-беларуску. Мая бабуляка, якая толькі год таму памерла, так да канца жыцця і не змяніла пашпарт — хацела мець толькі беларускі пашпарт, бо ўвесь час чакала, што мы назад паедзем, на Беларусь.

Жыццё ў іх вельмі цяжкае было: гэта цяпер усё добра — маюць адукацыю, добрую працу, але ж усё жыццё вельмі шмат працавалі. Яны заўсёды такія працавітыя былі! Гэта — эка-

наміст, мама — дырэктар бюро перакладаў. Але кожны дзень пасля працы яны рабілі беларускія справы. Мама малявала, выстаўкі рабіла. Заўсёды, калі тут, на Беларусі, штосьці здаралася, яны пісалі лісты, каб уведаміць канадзійскі парламент. Калі ў 1986 годзе тут Чарнобыль выбухнуў, мама разам з беларускімі калегамі пачала арганізоўваць чарнобыльскі фонд для беларускіх дзяцей. Калі яны пачыналі, толькі 60 дзяцей прымалі на адпачынак, а цяпер ужо 400 дзяцей прыязджаюць. Прымаюць іх зараз не толькі беларускія сем'і, але й канадзійскія,

бо ўвесь час гэта было — Расея. І калі з'явілася магчымасць сюды прыехаць — гэта было так нечакана, так цудоўна! Для мяне асабліва, таму што я ўвесь час хацела тут працаваць, шукаць матэрыялы, ведаць, як тут людзі ўжываюць музыку. Мне пашанцавала, я атрымала стыпендыю Фульбрайт (вельмі прэстыжная ў Штатах стыпендыя), каб сюды прыехаць. Але атрымала яе таму, што ў Штатах ужо ведалі, што за краіна Беларусь, дзе гэта. Я да таго шмат гадоў спрабавала атрымаць розныя стыпендыі для працы на Беларусі, але заўсёды ўзнікала адно пытанне: дзе гэта? Я нават дэпрэсію праз гэта мела, таму

рмальна было, цэны былі параўнальнымі з зарплатай. Цяпер жа так цяжка — я проста не ведаю, як тут людзі жывуць. Усё каштуе ў два разы больш, чым у нас, і гэта — проста ненармальна. Я ведаю, мне лёгка гаварыць, але ж трэба нейкі пратрымацца, калісьці ўсё павінна ўвайсці ў норму. Для мяне культура і эканоміка заўсёды ідуць разам, гэта ўвогуле — здароўе нацыі. У Штатах, калі даведзіліся (проста амерыканскія людзі), што народ Беларусі ад сцяга адмовіўся, для іх гэта было дзівам, абсурдам, бо яны б па-

універсітэце і спявалі "Лявоніху". Мне было так цікава! Я іх не змушала — проста выкладала, значыць, яны адчуваюць у гэтай музыцы нешта, нейкую энэргію. Мову не разумюць, але ім хочацца гэта слухаць не толькі ў курсе, але й самім, у хаце слухаць і ведаць больш. Для мяне, напрыклад, вельмі цікавая і сучасная беларуская культура, рок-культура, у якой адчуваецца — і не толькі праз мову — яе беларускасць; калі гурты (напрыклад "Палац") часткова ўжываюць беларускі фальклор. Гэта вельмі цікава, таму што ў Еўропе, у Штатах і ў Канадзе існуе агульны рок-культура, на якім не скажаш, чыя гэта музыка, якой краіны. Беларускія гурты свядома трымаюць беларускі характар сваёй музыкі, вельмі дакладна гэта робяць, і калі я іграю іх музыку ў нас — публіка гэта адчувае і з цікавасцю слухае, бо гэта не штучна. Беларускія гурты, што спяваюць па-расейску альбо стараюцца па-ангельску, не ведаюць, што яны губляюць у музычнай эстэтыцы, бо менавіта мова дае падставу для мелодый арыгінальных і не штучных. Мне здаецца, што беларуская мова, вельмі прыгожая і мілагучная, мае ўплыў на ментальнасць, на адчуванне беларускасці — што страшэнна важна. І я думаю, што сярэдняму, разуменнаму пакаленню тутэйшых беларусаў цяжка навучыцца мове. Але вельмі важна, каб іхнія дзеці не мелі гэтых цяжкасцяў, каб яны нармальна, натуральна адчувалі, што беларуская мова — цудоўная, прыгожая мова і што проста трэба яе ведаць. Калі я яе чую — рэагую проста эмацыянальна: мне цудоўна. Я таксама гавару яшчэ на чатырох мовах, але гэтая — мая любімая...

Характар чалавека мяняецца ў залежнасці ад яго выхавання, умоў, культуры, але ў адносінах паміж людзьмі ёсць нешта агульнае. Можна, я думаю, меркаваць, што гэтыя адносіны — праз Бога, праз давер, праз каханне. Але калі чалавек сам сябе не любіць — як ён можа другіх любіць? Я расла і ў каталіцкай, і ў пратэстанцкай традыцыі: мая мама пратэстанцкая, тата — католік, і для мяне рэлігія — гэта вельмі ліберальны рэч. Я магу зразумець, чым цікавы будызм ці пратэстантызм — гэта проста думкі, форма ўяўлення, якую кожная культура знайшла, каб лепш зразумець вышэйшы свет. І ён, я думаю, проста смяецца з нас, што мы такія дзіўныя, не бачым, што гэтыя спосабы зразумець свет — усё тыя ж самыя. Мы шукаем адну й тую ж рэч, мабыць — каханне, таму што Бог і ёсць каханне. І калі чалавек мае думкі пра гэта — ён больш гатовы ўспрыняць суседзяў, нават калі яны і не падобныя на яго і іх погляды і светаўспрыманне адрозніваюцца ад ягоных. Я вельмі люблю і шаную беларускую культуру, але ж я шаную і кожную іншую культуру, якую выкладаю — ці то афрыканскую, ці інданезійскую, тайландскую. Без любі да іншых культур я б не дазволіла сабе несці гэтую інфармацыю да студэнтаў. Я заўсёды вельмі добра адчуваю сябе, няважна дзе і з кім, — проста таму што я разумю: кожны чалавек нясе ў сабе іншую культуру, светапогляд, іншую канцэпцыю Бога. Калі чалавек добра адчувае сябе ва ўласнай канцэпцыі, то ён заўсёды добра жыве з людзьмі, якія, можа, думаюць інакш. І таму я проста імкнуса зразумець тых, з кім сутыкаюся ў жыццё.

Вяртаючыся зараз у Амерыку, я не развітаюся з Беларуссю на доўга. Я жадаю вам усім здароўя, маючы на ўвазе не толькі фізічнае, але і здароўе ў эканоміцы, таму што калі чалавек адчувае сябе стабільна, ён можа думаць, хто ён і адкуль, што для яго важна з пункту гледжання сям'і, гісторыі, мовы, культуры. Я б вельмі жадала, каб у мой наступны прыезд сюды больш людзей ведала і з прыемнасцю размаўляла на гэтай мове і каб тутэйшыя людзі трымалі галаву высока ад таго, што яны — беларусы".

Наталія СОБАЛЕВА.

ГЕНЕТЫЧНАЯ ПАМЯЦЬ ПАЎЛІНЫ СУРВІЛЫ

індзійскія — усялякія. Гэта, я думаю, вельмі добра і для канадзійцаў таксама: цяпер ужо яны ведаюць, што ёсць такая краіна Беларусь, непасрэдна датыкаюцца да гэтай культуры, спягаюць беларусам, цікавяцца нашымі праблемамі...

Мае бацькі ніколі не ведалі вольнага часу, і мяне яны гэтак жа выхоўвалі; бацька мне заўсёды казаў: "Жыццё — не каб веселіцца і гуляць, а каб працаваць". Я іх так шаную, вельмі ім удзячна. Відаць, доля іхняя такая была — ад'ехаць і штосьці рабіць для Беларусі адтуль, бо тут яны рабіць не маглі б: тут такія ўмовы былі, што яны ўжо не жылі б, памерлі б вельмі рана. Асабліва бацька мой, таму што ён такі ўжо катрыёт, што яго ўжо даўно забілі б тут... Усе гэтыя гады яны думалі, што ніколі сюды не прыедуць, што гэтая краіна ўжо закрытая для іх і ўсе тыя ўспаміны, якія яны ўзялі з сабой — песні, эстэтыку, мову — яны трымалі як дакумент, жылі па гэтым дакуменце. Яны бачылі Беларусь такой, якой яна захавалася ва ўспамінах іх малодшці, і адчувалі сябе амаль што — можа, гэта нават смешна — апошнімі беларусамі. Менавіта таму яны ўсё гэта так моцна трымалі. Мае бацькі шанавалі гэтую культуру так натуральна, яны ніколі мне не казалі: "Трэба гэта любіць і шанавць, гэта — тваё", — не, я проста бачыла, як яны жылі, і я да ўсяго, што датычыцца Беларусі, адчуваю такую любоў, хоць я тут і не нарадзілася. І калі мне трэба было выбраць спецыялізацыю, я выбрала беларускую музыку, бо яе я ўжо ведала і вельмі любіла. Бацькі на мой выбар не ўплывалі, але, я ведаю, яны вельмі задаволеныя, што я гэта сама знайшла. Мой выбар — вынік майго выхавання, вынік іхняга жыцця — таго, што я з дзяцінства бачыла, што я разумела. Беларусы пакалення маіх бацькоў працавалі вельмі цяжка, рабілі усё, што трэба было — нават чысцілі туалеты, няважна, што грошай не мелі, але жылі адной думкай: каб толькі дзяцей адукаваць, каб яны лепш жылі. І трэба сказаць, што, па статыстыцы, сярод эмігрантаў, што жывуць у Штатах, з усіх народаў беларусы — найбольш адукаваныя людзі. Усё мае пакаленне мае вышэйшую адукацыю, але гэта — вынік цяжкай працы нашых бацькоў. Гэтых людзей трэба шанавць, бо каб не іхняя любоў да Беларусі і працавітасць — мы, як беларусы, там не існавалі б. Нават сёння гэтыя людзі, якія маюць семдзесят, восемдзесят гадоў, яшчэ працуюць на беларускія справы, каб жыла мова, каб шанавалі культуру, каб не знікла ўсё гэта. Калі тут адраджэнне пачалося, дзесьці ў 1991 годзе, для іх гэта была такая неспадзеўка, мы так святкавалі, так радаваліся, плакалі нават... Я памятаю, калі была дзіцем, мела можа пяць гадоў, ужо такі даклад рабіла, што Беларусь — гэта такая краіна, знаходзіцца — там, мова — такая. Калі па тэлебачанні казалі, што гэта — беларускі спартсмен, напрыклад, мы ўсе званілі адно аднаму, нават у другі горад: "Ці чуў? Беларусь, казалі, Беларусь!" —

што вельмі цяжка гэта чуць. Чалавек павінен адчуваць, што ён жыве ў сваім доме; эміграцыя гэта згубіла, кожны эмігрант — няважна, адкуль ён — не мае такога свабоднага пачуцця, яго вельмі цяжка там знайсці. Мы заўсёды маем там комплекс эмігрантаў, нават калі добра ведаем мову, маем працу і добрае жыццё. Гэта псіхалагічнае адчуванне, калі ты быццам жывеш не ў сваім доме. Я сама, нават нарадзіўшыся ў Іспаніі, — ці там, ці ў Канадзе, ці ў Штатах — ніколі, ніколі не мела месца, дзе б адчувала: я прыехала дамоў. А калі сюды, на Беларусь, упершыню ў 1993 годзе прыехала, адразу гэта адчула. Спачатку было крыху цяжка, таму што ўся інфармацыя, якую я мела пра Беларусь, — гэта былі рамантычныя ўспаміны маіх бацькоў аб іх дзяцінстве, малодшці. Мой бацька прыехаў тады мяне адведаць, ужо 50 гадоў тут не быў. І для яго гэта было вельмі цяжка, таму што тыя ўспаміны, з якімі ён жыў, ужо не адпавядалі сённяшняй Беларусі. Але я хутка адаптавалася, бо разумю, што культура мяняецца — і гэта нармальна, і я вельмі добра адчувала сябе нават у Мінску, у горадзе. У вёсцы — гэта зусім іншая рэч, там усё ясна: радзіма бацькі, такое цудоўнае старое жыццё, але нават у Мінску я адчула гэтую беларускасць. Калі нават мяне і пыталі: "Ну як табе тут, на Беларусі?" — я адказвала: "Цудоўна, не хачу дадому!" Мне не верылі: "Паўліна, што ты такое кажаш!". Я адчувала, што жыццё тут нялёгкае, нават сама пазуны час ела толькі капусту, але для мяне гэта нічога не значыла. Я была тут тады вострым месяцаў, майго мужа не было са мной, ён нават думаў, што ўжо згубіў мяне. Але я так добра сябе тут адчувала, што не хацела вяртацца. Там, у Штатах, калі вярнулася, мне шмат часу спатрэбілася, каб зноў адаптавацца, а тут, калі сёлет прыехала, — два дні. Мне так цудоўна тут! Сябры жартуюць са мной, маўляў, мо, гэта голас крыві, генетычная памяць...

Але зараз адчуваю, што на Беларусі стала значна цяжэй, горш. Тады, два гады таму, гэтае адраджэнне вельмі адчувалася, але толькі пачыналася. Сёння — усё незразумела. Зараз я ўжо на вуліцы чую беларускую мову, у крамах на падзяку адказваюць: "Калі ласка". Мне ўжо не гавораць, як тады: "Говори по-нашему". Цяпер адчуваецца больш натуральная і паўсюдная беларускасць, але тое, што атрымалася з нашай сімволікай, — проста незразумела. Для нас мець нацыянальны сцяг, мець нашу "Пагоню" мае такі вялікі сэнс, гэта ж такая гісторыя! Мы ў эміграцыі зусім не разумелі гэты рэфэрэндум і рэакцыю на яго. Але мне здаецца, людзі ўжо пачынаюць разумець, што штосьці згубілі, і проста пытаюцца ў сябе: "Што мы тут рабілі? Гэта ж не наша гісторыя, гэтыя новыя сімвалы — штосьці штучнае". І такая рэакцыя натуральная, гэта рэакцыя людзей, якія ўжо самі пачынаюць шукаць праўду праз гісторыю, праз традыцыю, не толькі праз сучасныя кантэксты. З боку эканомікі, калі я ўпершыню прыехала, яшчэ на-

мерлі, каб з іхнім сцягам штосьці зрабілі. Тое, што беларусы зараз так актыўна сябе шукаюць, — вельмі добра, таму што калі свет убачыць павагу народа да сваёй культуры, мовы, сімвалаў, традыцый, то зразумее, што гэта — здаровае нацыяналізму, гэта вельмі складаная рэч — паняцці нацыянальнай годнасці, свядомасці, нацыяналізму. У нас таксама існуе прадуратае ўяўленне аб нацыяналізме, маўляў, гэта значыць, што мы найлепшыя, а ўсе іншыя горшыя за нас. Але для мяне нацыяналізм і адчуванне патрыятызму — тыя ж самыя рэчы. Я тут спаткала людзей, якія вельмі добра размаўляюць па-беларуску, але яны не маюць нацыянальнай годнасці. Ведаць мову — яшчэ нічога не значыць: для кагосьці гэта проста выгадна ці па справах трэба — яны добра вывучылі мову, але ментальнасць беларуская ў іх няма. Найважней тое, што я цяпер бачу: людзі пачынаюць адчуваць сябе беларусамі, самі на гэты шлях ідуць. Гэта, так бы мовіць, здаровы нацыяналізм, калі людзі ведаюць, адкуль яны, чым вартая наша мова, культура, калі гэта разумеецца як агульнае багацце. На маю думку, беларусам зараз не хапае нацыяналізму, яны проста не ведаюць, што гэта такое. Адбываецца маніпуляванне такімі рэчамі, аб якіх тут не маюць уяўлення. Напрыклад, тэрмін дэмакратыя ўжываецца нават як жарт. Я, калі гэта пачула, сказала: "Вы проста не ведаеце, што гэта значыць; у нас дэмакратыя — не жарт, бо ўсё робіцца па-іншаму". Я думаю, што трэба, каб кожная краіна сама знайшла сэнс кожнага з тэрмінаў, таму што зараз скажаш, што на Беларусі будзе такая ж дэмакратыя, як і ў Штатах, — смешна, абсурдна. Гэта зрабіць немагчыма ў сённяшніх умовах нават з гэтай ментальнасцю; трэба, каб Беларусь знайшла гэты шлях сама, калі ўся нацыя будзе адчуваць, што ніхто не дацьці гасцінца ў выглядзе дэмакратычнай, свабоднай і багатай суверэннай дзяржавы, што гэта трэба рабіць разам, праз мову, культуру, праз нацыянальную сям'ю. Тады і паўстане здаровая й моцная краіна Беларусь.

Мне даспадобы наш беларускі характар — ён вельмі патэтычны, гэта адчуваецца амаль у кожнай песні. Цяжка перадаць яго амерыканцам, і я найбольш гэта адчуваю, калі зараз выкладаю ва ўніверсітэце беларускую музыку. Словы песень я перакладаю, але энэргію, гумар, эмоцыі, эстэтыку, думкі — гэта ўсё вельмі цяжка перакласці, гэта ўсё — тут. Калі я выкладаю маім амерыканскім студэнтам, спачатку для іх беларуская музыка — экзотыка, таму што звычайна яны нават не ведаюць, што за краіна, дзе гэта. Праз нейкі час пачынаюць прасіць: "Ці можна мець копію гэтай песні?". Яны нават, я ўласна чула, хадзілі ва

ДА ЮБІЛЕЮ Уладзіміра ДУБОУКІ

ПАЭТА ПАКУТНІЦКІ ШЛЯХ

Сёлета споўнілася 95 гадоў з дня нараджэння выдатнага беларускага паэта, празаіка, перакладчыка і крытыка Уладзіміра Дубоўкі.

Цяжкі і пакутлівы жыццёвы шлях выпаў на яго долю.

Дубоўка заняў пачэснае месца ў багатай на таленты беларускай літаратуры, разам з іншымі вядомымі пісьменнікамі закладаў яе асновы. Равеснік веку, сын сялянскага Пасташчыны, Дубоўка дэбютаваў у 1921 годзе і ўжо першымі сваімі выступленнямі ў друку звярнуў на сябе ўвагу літаратурнай грамадскасці. Яго творчасць высока ацэньваў Я.Купала. Вялікі пясняр лічыў, што з маладых паэтаў найбольшы надзеі падае Уладзімір Дубоўка.

Дубоўка прымаў жывы ўдзел у літаратурна-грамадскім жыцці Беларусі. Ён быў адным з кіраўнікоў літаратурнага аб'яднання "Маладняк", крыху пазней — "Узвышша", займаўся пытаннямі рэфармавання беларускага правапісу. Уладзімір Мікалаевіч актыўна ўдзельнічаў у дзейнасці беларускіх змятцаў у Маскве, куды пераехаў з бацькамі яшчэ падчас першай сусветнай вайны, будучы 15-гадовым хлопчуком. Тэрытарыяльная адарванасць ад Радзімы зусім не перашкодзіла яму стаць першакласным майстрам беларускага паэтычнага слова, кнігамі якога зачыталася ўся Беларусь. "О, Беларусь, мая шпичына!" — гэтыя Дубоўкавыя словы сталі своеасаблівымі паэтычнымі пазыўнымі зллага пакалення. Але тварыў паэт вельмі нядоўга. Набліжаліся жудасныя сталінскія беззаконні трыццаціх гадоў. Для Дубоўкі кругі гулагаўскага пекла пачаліся ў 1930 годзе. Арыштавалі яго 30 ліпеня ў Маскве, дзе ён працаваў тады ў Саўнаркоме, перакладаючы на беларускую мову законы і пастановы саюзных органаў. Як і многія іншыя прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі, ён абвінавачваўся ў нацдэмаўшчыне і быў прыгавораны да пяці гадоў высылкі.

Месцам высылкі прызначылі горад Яранск Кіраўскай вобласці. Потым далі яшчэ два гады і адправілі ў Чэбаксары (Чувашыя). Тады Дубоўка яшчэ не ведаў, што яго гулагаўская адысея расцянецца амаль на трыццаць гадоў. Трыццаць доўгіх, вырваных з літаратуры гадоў ён правёў у турмах і ссылках. Таленавіцейшы паэт, чалавек высокай культуры, ён пасля арышту быў вымушаны апалядаць дзесяткам прафесій — маляр, сталяр, плотнік, пячнік, сантэхнік і г.д. Усё, што заўгодна, толькі не літаратар. Яго прымусілі забыць аб літаратурнай працы.

Але Уладзіміру Мікалаевічу ўсё ж пашчасціла — ён выжыў.

Разам з ім зазнала гора і яго жонка, тады маладая настаўніца Марыя Пятроўна. Дзявочае прозвішча яе — Кляус. Яна паходзіла з дваранскага роду (праўда, пасля рэвалюцыі гэта ўтойвалася). З першым арыштам паэта пачаліся іх вымушаныя вандроўкі па краіне: Яранск, Шушэрга, Чэбаксары. Марыя Пятроўна была побач з Уладзімірам Мікалаевічам у самыя цяжкія моманты іх жыцця. Як толькі святлялася, куды чарговы раз адправілі мужа, Марыя Пятроўна збірала рэчы і з маленькім сынам на руках ехала за ім. Але бяда не пакідала іх, яна крочыла следам. У 1937 годзе зноў арышт і прысуд — 10 гадоў далёкіх лагераў. А гэта ўжо, акрамя ўсяго іншага, значыла 10 доўгіх гадоў разлукі. Калі на спатканні з Дубоўкам Марыя Пятроўна паведаміла яму аб гэтым, ён не мог паверыць: "Не можа быць, табе казалі няпраўду, ніякай жа справы няма. Я ўпэўнены, што пасля выбараў нас адпусцяць" (гл. успаміны). Краіна рыхтавалася тады да выбараў паводле новай "Сталінскай" канстытуцыі.

Аднак праз нейкі час у пісьме да жонкі Дубоўка ўжо піша: "Как и прошлый раз

— нічога конкретнага не прад'явлено. Пачему-то мне кажацца, што ўсё гэта ў сувязі з выбарамі. Возможно, что после выборов и отпустят. Сюда я привезен как следственный, никакого решения нет, но вполне возможно, что дадут и срок..."

І вось — 10 гадоў лагераў. Пасля такога жорсткага прысуду нават маці Уладзіміра Мікалаевіча раіла Марыі Пятроўне развесці з мужам, каб захаваць сябе і сына. Але Марыя Пятроўна не магла дапусціць і думкі такой, яна засталася вернай сабе і мужу, старалася хоць нечым аблягчыць яго жыццё, цяроўліва чакала яго ўсё 10 гадоў, пісала, спала пасылкі, адна пахавала свайго адзінага сына Аліка (трагічна патануў падлеткам у 1942 годзе), з трывогай чакала адбыцця тэрміну пакарання Дубоўкі. І дачакалася. Нарэшце, у 1947 годзе, яны ізноў пасяліліся разам у Зугдзідзі (Грузія), куды Уладзіміру Мікалаевічу дазволілі пераехаць пасля адбыцця пакарання. Але, на жаль, ненадоўга. У 1949 годзе зноў арышт і высылка — на гэты раз у Краснаярскі край. Ізноў Марыя Пятроўна сабралася ў дарогу. Там яны пражылі да 1958 года, пасля рэабілітацыі Уладзіміра Мікалаевіча вярнуліся ў Маскву, дзе жылі яны перад першым арыштам Дубоўкі.

Пасля смерці Уладзіміра Мікалаевіча (1976 г.) Марыя Пятроўна занялася ўпарадкаваннем яго спраў. Яе трывожыў лёс архіва Дубоўкі. Хацелася надзейна захаваць тое, што засталася пасля яго. Асабліва хвалявалася яна аб захаванні пісьмаў Уладзіміра Мікалаевіча з Далёкага Усходу, якія з такой цяжкасцю ёй удалося зберагчы ў тыя суровыя гады. Вядомы літаратуразнавец Юліян Сяргеевіч Пшыркоў параіў перадаць рукапісную спадчыну пісьменніка ў Аддзел рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі АН Беларусі, дзе яна зараз і захоўваецца. Юліян Сяргеевіч таксама

папрасіў Марыю Пятроўну напісаць успаміны пра Уладзіміра Мікалаевіча і пра той вельмі цяжкі перыяд іх сумеснага жыцця, што яна і зрабіла. Успаміны гэтыя таксама захоўваюцца ў ЦНБ АН Беларусі. Марыя Пятроўна напісала іх у 1976 годзе, у хуткім часе пасля смерці мужа, у двух варыянтах, пад іранічнай назвай "Мае санаторыі і курорты". Варыянты гэтыя ў нейкай ступені адрозніваюцца, як бы дэпаўняюць адзін аднаго. Адзін варыянт успамінаў ужо друкаваўся ў 1994 годзе ў другім нумары часопіса "Маладосць", другі ж варыянт прапануем увазе чытачоў "Голасу Радзімы". Тут шмат новага ў параўнанні з ужо апублікаваным варыянтам.

Яніна КІСЯЛЁВА,
загачык сектара рукапісаў Аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ АН Беларусі.

Успаміны М. ДУБОУКІ будуць друкавацца ў бліжэйшых нумарах.

Вольга КАЖЭЎНІКАВА -- салістка ансамбля народнай песні "Галубіца" полацкага завода "Шкловалакно". Песні, танцы і жарты, з якімі яна выступае, падабаюцца глядачам.
Фота Аляксандра ХІТРОВА.

ПАЦЯРПЕЎ СВЯТА-НІКОЛЬСКІ МАНАСТЫР

Пацярпеў ад пажару Свята-Нікольскі манастыр Магілёва — святых праваслаўных, помнік гісторыі і архітэктуры, што ўваходзіць паводле даных ЮНЕСКА, у лік шасці найбольш старажытных у свеце храмаў. Згарэла вельмі каштоўная музейная ікона, палавіна старадаўняга іканастаса, пацярпелі падлога, клірас. Здарылася гэта напярэдадні святкавання праваслаўнай царквою дня памяці аднаго з самых шануемых святых — Георгія Каніскага.

ЦІ ВЫРАТУЕ НАС ПРЫГАЖОСЦЬ?

У нацыянальным прэс-цэнтры Рэспублікі Беларусь адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная міжнароднай культурнай дабрачыннай акцыі — Дням высокай моды і опернага мастацтва ў Беларусі. Правядзенне акцыі пад дэвізам "Прыгажосць выратуе свет" у Мінску намячаецца на пачатак мая 1996 года і будзе прымеркавана да 10-й гадавіны аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Гэтая акцыя павінна прыцягнуць увагу сусветнай грамадскасці і міжнародных фінансавых інстытутаў да вынікаў катастрофы, ад якой асабліва пацярпела Беларусь, бо, па інфармацыі вядучых педыятраў, у рэспубліцы засталася не больш 10 працэнтаў здаровых дзяцей. Ахвяраванні і заробленыя сродкі будуць перададзены ў беларускія фонды пацярпелых ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС і накіраваны на вырашэнне праграм развіцця навукова-медыцынскай базы

дзіцячых анкагематалагічных цэнтраў, прафілактыкі хвароб, якія ўзнікаюць у выніку радыяцыйнага апраменьвання. Арганізатары свята — беларуская фірма "Белайр", французская фірма "WAB PRODUCTION", якая дала згоду на дабрачынны ўдзел у акцыі ў якасці аднаго з пастаноўшчыкаў гала-спектакля, абяцаюць не быўалае відэа — сінтэз мастацтва оперы і высокай моды. Для гэтага ўпершыню ў Мінск запрошаны ўсё 18 Дамоў моды — членаў Федэрацыі высокай моды Францыі і прэстыжных фірм Еўропы, першыя оперныя галасы свету: Мантсарат Кабалье, Лучана Павароці, Плячыда Дамінга, Хасэ Карэрас. Ужо атрыманы гарантыі ўдзелу ў гала-спектаклі акцыі 14 Дамоў высокай моды Францыі з прадастаўленнем 15 мадэлей ад кожнага Дома, поўныя калекцыі (70 мадэлей) прадэманструюць такія Дамы моды, як Ніна Рычы, Тэд Лапідус, Пака Рабан, Таронт. У спектаклі прымуць удзел як сусветна вядомыя ма-

некеншчыцы, так і беларускія мадэлі, якія будуць прадстаўляць беларускую моду. Згодна на запрашэнне прыехаць адказалі Мсціслаў Растропавіч і Галіна Вішнеўская. Гасцямі акцыі будуць вядучыя палітычныя, навуковыя, грамадскія дзеячы СНД, Францыі, Італіі, Іспаніі, якія прымуць удзел у семінары па праблемах вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Разам з беларускімі сродкамі масавай інфармацыі асвятляць ход падрыхтоўкі і правядзенне акцыі будзе міжнароднае інфармацыйнае агенства "Сігма". Агенства мадэлей "FAM" прапанавала дзесяць сваіх вядучых мадэлекшчыц і бярэцкія правесці прэзентацыю акцыі ў кастрычніку 1995 года сярод буйных бізнесменаў, вядучых палітыкаў, мадэльераў Францыі. Будзе добра, калі гэты грандыёзны праект здзейсніцца і дасць жыццё сусветнаму дабрачыннаму руху "Прыгажосць выратуе свет".

Алена КАЗЛОВА.

НЕ ЗАЎСЁДЫ ПЕРШЫ БЛІН КАМЯКОМ...

3 26 чэрвеня па 16 ліпеня гэтага года ў Празе (Чэхія) адбылася міжнародная выстава тэатральных мастакоў "Квадрынале-95", на якой Беларусь упершыню была прадстаўлена (у асобе Саюза тэатральных дзеячаў) экспазіцыяй вядучых сцэнографіаў як самастойная дзяржава сярод 50 краін-удзельніц. Галоўнай задачай фарміравання беларускага павільёна на выставе з'явілася раскрыццё творчай індывідуальнасці кожнага з 6 тэатральных мастакоў, якія на сённяшні дзень актыўна

ўдзельнічаюць у стварэнні рэпертуару беларускіх тэатраў: Л. Ганчаровай (мастак-пастаноўшчык ДАВТА), Э. Грыгарук (мастак па касцюмах ДАВТА), З. Марголіна (галоўны мастак Маладзёжнага тэатра), Д. Мохавы (галоўны мастак Тэатра-студыі кінаакцёра), В. Рачкоўскага (галоўны мастак Мінскага абласнога тэатра лялек горада Маладзечна), А. Фаміной (галоўны мастак Дзяржаўнага тэатра лялек Беларусі). Аб прыстойным прафесійным узроўні беларускіх мастакоў

сведчыць высокая ацэнка міжнароднага журы на Квадрынале ў Празе, якое адзначыла сярэбраным медалём макет З. Марголіна да спектакля па п'есе Ф. Саган "Загнаны конь" (рэжысёр М. Пінін). Гэта асабліва прыемна ў сувязі з тым, што многія замежныя калегі ўпершыню адкрылі для сябе нацыянальную культуру Беларусі як самастойнай дзяржавы, а не частка ваялікай сям'і народаў былога СССР. Пра гэта сведчыць шэраг прапаноў аб супрацоўніцтве і развіцці творчых сувязей. Можна спадзявацца, што творчасць беларускіх сцэнографіаў знойдзе падтрымку не толькі ў асобе Фонду Сораса, які фінансаваў паездку, але і на пасрэдна ў Міністэрства культуры і друку дзяржавы.

Ірына РАХМАНАВА.

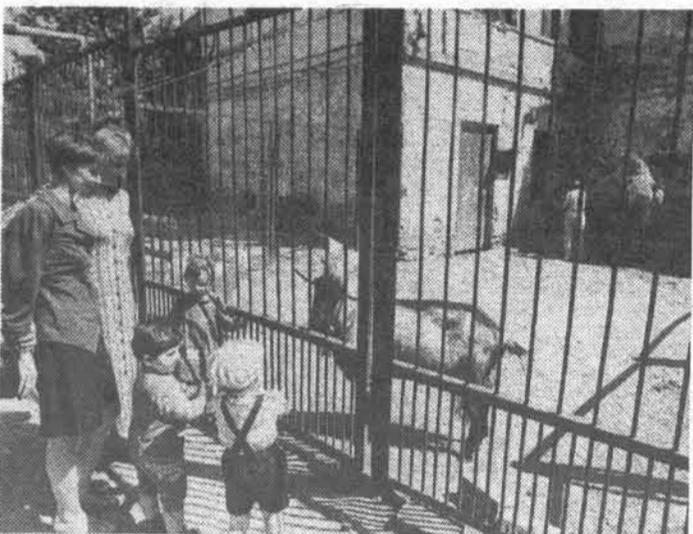
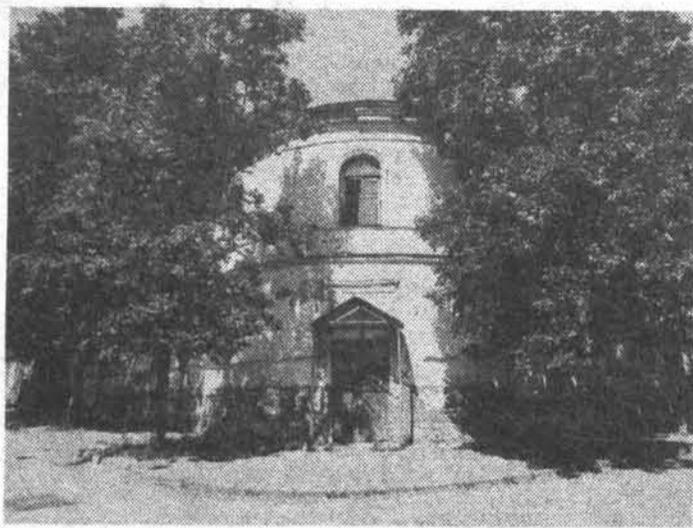
СТАРОНКІ "ВІЦЕБСКАГА АЛЬБОМА"

СІМВАЛ ЗАНЯДБАННЯ

У доме, што стаіць на рагу вуліц Крылова і Політэхнічнай у Віцебску, з 1803 па 1876 год знаходзілася мужчынская аляксандраўская гімназія. Будынак узводзіўся спецыяльна з мэтай размяшчэння ў ім навучальнай установы. Напачатку гэта было Віцебскае гапоўнае народнае вучылішча, якое ў 1808 годзе было ператворана ў губернскую гімназію.

Зараз на будынку вісіць мемарыяльная дошка, якая згадвае аб гадах навучання тут дзекабрыста Івана Гарбачэўскага (1800–1869). Аднак гістарычная аб'ектыўнасць вымагае таго, каб побач з ёю з'явіўся яшчэ добры дзесятка дошак, якія ўспялялі б імяны дзеячаў не толькі расійскай, але і беларускай, і польскай культур. У Віцебскай гімназіі, напрыклад, вучыўся вядомы паэт, фалькларыст і кнігавыдавец Аляксандр Рыпінскі (1811–каля 1900), пісьменнік Геранім Марцінкевіч (1816–1864), прыродазнаўца і мемуарыст Максімільян Маркс (1816–1893). Выпускнік гімназіі Казімір Касовіч (1814–1883) стаў адным з першых у Расіі санскрытолагаў, а Аляксей Сапуноў (1851–1924) – знакамітым беларускім гісторыкам і краязнаўцам. У розныя гады ў гімназіі выкладалі шырока вядомыя зараз на Беларусі навукоўцы Павел Шэйн, Мікалай Нікіфароўскі, Еўдакім Раманаў.

Сёння будынак былой Віцебскай гімназіі – самы недагледжаны на вуліцы Крылова. З'яўляючыся ўласнасцю аднаго з заводаў, ён патрабуе тэрміновай рэстаўрацыі, аб якой ужо каторы год вядуць адны толькі размовы. За гэты час на даху будынка падраслі ўжо ладныя бярозкі. Больш таго, у двары былой гімназіі і памяшканнях першага паверха зараз уладкаваны гарадскі тэатр з'яроў. Гэта ж каму раскажаць: у спляканым усялякімі разбурэннямі Віцебску

змучаныя жывёлы вядуць сваё незайздроснае існаванне ва ўнікальным помніку культуры пачатку XIX стагоддзя...

У круглай актавай зале верхняга паверха былой гімназіі яшчэ захаваўся бадай што апошні на Беларусі ўвагнуты плафон. Мастак Аляксей Пушкін марыць распісаць яго, занатаваўшы на столі выявы навучэнцаў і выкладчыкаў гімназіі, станоўчыя і адмоўныя постаці віцебскай гісторыі, асобныя

падзеі мясцовага жыцця. Хутка будзе гатовы эскіз роспісу, аднак прыступіцца да яго выканання зараз проста немагчыма: працякае дах, і сродкаў на яго рамонт няма ні ў кога...

Людміла ХМЯЛЬНІЦКАЯ

Фота Віктара СТАВЕРА.

НА ЗДЫМКАХ: будынак былой Віцебскай мужчынскай гімназіі; тэатр з'яроў у двары гімназіі.

З КАГОРТЫ ПАЧЫНАЛЬНІКАЎ

Да іх належыць і нямецкі філолаг – славіст Рудольф Абхт, з дня нараджэння якога споўнілася 145 гадоў. Ён адным з першых у Германіі пачаў даследаваць, перакладаць і папулярываць беларускую літаратуру, не абыходзіў увагай і пытанню развіцця нашай мовы. Дарэчы, Р.Абхт падчас нямецкай акупацыі апынуўся на Беларусі і ў 1917–1918 гадах выкладаў беларускую мову ў Свіслацкай настаўніцкай гімназіі.

Рудольф Абхт – аўтар прац "Паказальнік крыніц Супрасльскага рукапісу" (1893–1898), "Слова аб палку Ігаравым" (1895). У апошняй пераклаў на нямецкую мову тэкст гэтага помніка старажытнай літаратуры.

10 красавіка 1917 года Р.Абхт выступіў у газеце "Гоман" з артыкулам "Калі напісаны "Тарас на Парнасе", дзе выказаў уласныя меркаванні адносна з'яўлення гэтага

выдатнага твора. У нямецкай газеце "Наглядальнік" у 1919 годзе былі апублікаваны пяць яго артыкулаў "Са старажытнай і новай гісторыі беларусаў".

Нельга не згадаць, што Р.Абхт разам з Я.Станкевічам у 1918 годзе выдаў у Вроцлаве лацінкай беларускі буквар "Просты спосаб стацца ў кароткім часе граматычным". Пры садзеянні Р.Абхта пабачыў свет у 1919 годзе ў Берліне зборнік "Беларусь", прысвечаны гісторыі, географіі і культуры нашага краю. Для гэтай кнігі Р.Абхт пераклаў на нямецкую мову пад назвай "Беларуская нацыянальная песня" верш Я.Купалы "А хто там ідзе?" (змешчаны з нотамі Л.Рагоўскага), а пад назвай "Пад навалай крыўдаў..." – верш "Роднае слова", а таксама аповяданне Я.Коласа "Бунт", легенду В.Ластоўскага "Юга і Грамавік", шэраг беларускіх казак і песень.

Працаваў Р.Абхт і над гісторыяй беларускай літаратуры. Ва ўрыўку, які дайшоў да нашых дзён, дзецца высокая ацэнка творчасці Я.Купалы і Я.Коласа.

І яшчэ адна важная старонка ў біяграфіі гэтага выдатнага нямецкага навукоўца – яго сяброўства з беларускімі нацыянальнымі дзеячамі. Цесныя сувязі, у прыватнасці, звязвалі Р.Абхта з Антанам Луцкевічам. Пра гэта, дарэчы, можна даведацца з чацвёртага выпуску гісторыка-літаратурнага зборніка "Шляхам гадоў", выпушчанага ў 1994 годзе выдавецтвам "Мастацкая літаратура". У ім змешчаны артыкул У.Сакалоўскага, а гэта дзякуючы найперш яго намаганням імя Р.Абхта і дайшло да Беларусі – "Забытая старонка гісторыі" і перапіска Р. Абхта з А.Луцкевічам.

НАВІНЫ ФІЛАТЭЛІІ

НА КАНВЕРТАХ – НАРОДНЫЯ СВЯТЫ

Апошнім часам калекцыі беларускіх філатэлістаў папоўніліся цікавымі канвертамі, малюнкамі якіх прысвечаны народным святам. Мастак Л. Варэца знайшоў арыгінальны і аднолькавы спосаб афармлення малюнкаў канвертаў. Усе малюнкi ўяўляюць сабой круг, унутры якога – характэрныя для данага народнага свята сцэны. Пад кожным малюнкам – назва народнага свята. Канвертаў такіх выпушчана чатыры – "Каляды", "Дажыні", "Гуканне вясны" і "Купалле". Яны арыгінальныя яшчэ і тым, што практычна ўпершыню на паштовых выпусках паказана беларускае нацыянальнае адзенне. Савецкая пошта двойчы выпушчала маркі з адлюстраваннем беларускага нацыянальнага адзення. Адна з іх была выдадзена ў перадаваенай вядомай этнаграфічнай серыі – беларусы на палявых работах. Другая – у 60-я гады. Міністэрства сувязі СССР увогуле не вельмі "бапа-

глядзеўе бусла. Будзем спадзявацца, што беларускія калекцыянеры яшчэ папоўняць свае зборы канвертаў аб прыродзе іншымі выпусамі пошты аб запаведніках рэспублікі.

Не забыты поштай і святы 8-е Сакавіка і Дзень Перамогі. Да жанолага дня быў выпушчаны канверт з малюнкам букета веснавых кветак і надпісам "Са святам 8 Сакавіка!" Да Дня Перамогі было выдадзена два канверты.

150-годдзе вядомага географа і падарожніка І. Чэрскага было адзначана выпускам канверта з адлюстраваннем хрыбта Чэрскага ў Сібіры. Мастак Л. Варэца намаляваў у дадатак карту, кампас і дзённік падарожніка і адкрыццельніка.

Выпушчаны першы канверт з серыі "Вучоныя Беларусі". Ён прысвечаны акадэміку Г. Багамолаву (1905–1981), 90-годдзе з дня яго нараджэння. На малюнку канверта – партрэт вучонага на фоне карты рэспублікі. На карце паказаны карысныя выкапні, у адкрыцці і разведцы якіх вучоны прымаў удзел – "соль, мінеральныя воды, нафта". Г. Багамолаву ў 1972 годзе была пры-

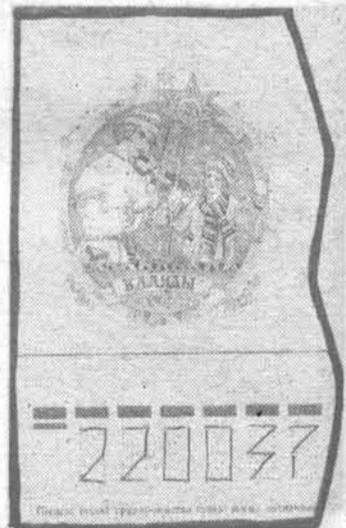

вала" філатэлістаў маркамі ці канвертамі, прысвечанымі нацыянальнаму адзенню ці святам.

Не забыта поштай і тэма аховы прыроды. Адрозныя тры канверты папоўнілі філатэлістычныя калекцыі аб прыродзе рэспублікі. Аб запаведніку Белавежская пушча (заснаваны ў 1939 годзе) ведаюць ва ўсім свеце. Варта сказаць, што пошта СССР выпусціла серыю марак і канвертаў аб Белавежскай пушчы, правяла спецыяльнае гашэнне "Першы дзень" з арыгінальным малюнкам у дзень выхаду марак у паштовае абарачэнне. Але гэта было ў мінулым. А сёння пошта Беларусі выпусціла ў абарачэнне цікавы канверт, на малюнку якога мастак А. Мядзведзеў паказаў магутнага жыхара пушчы – зубра на фоне векавых соснаў. Надпіс пад малюнкам гаворыць, што канверт прысвячаецца Нацыянальнаму парку "Белавежская пушча".

Тэма запаведнікаў, аховы прыроды была заўсёды папулярнай у філатэліі ва ўсім свеце. Таму і пошта былога СССР старалася не адставаць з выпусамі на гэтую тэму.

На канверце, што з'явіўся ў Беларусі нядаўна, надпіс "Бярэзінскі біясферны запаведнік" і адлюстраванне такуночага глушца. Наступны канверт з гэтай серыі прысвечаны прыяцкаму ландшафтна-гідралагічнаму запаведніку (заснаваны ў 1969 годзе), на малюнку канверта паказана

суджана Дзяржаўная прэмія рэспублікі за адкрыццё і разведку нафты ў Беларусі, а ў 50-я гады за адкрыццё і разведку Старобінскага радовішча калійных солей. Пошта мае намер прысвяціць шэраг канвертаў гэтай серыі беларускім вучоным.

Леў КОЛАСАЎ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчынікамі за рубжом (таварыства "Радзіма").

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты "Вечерні Мінск".
Адрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку".
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 3430.
Падпісана да друку 28. 8. 1995 г.